

NİZAM-İ CEDİD RİCALİNDEN KADI ABDURRAHMAN PAŞA

Ord. Prof. İ. H. UZUNÇARŞILI

I

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş :

İnkılâplar gerek milletin içinden olarak arzusuyla gelsin, gerek asrının terakkiyatına karşı geri kalmış bir milletin yükselmesi için başta bulunanlar tarafından yapılmış olsun öne atılmış olan şahıslardan bir hayli kurban vermiş ve konan yenilikler uzun ve kanlı mücadelelerden sonra ancak yeni yetişen nesiller arasında istikrar bulmuş, yerleşebilmiştir. Fransa'nın büyük inkılâbı milletler içinden meydana çıktığı halde bunun yerleşmesi için ne kadar kan döküldüğü ve ne derece tehlikeler atlatıldığı tarihçe malûmdur.

Bir zamanlar dünyanın en mükemmel ve en modern ordusuna sahip olan Osmanlı Devletinin on yedinci asır başlarından itibaren düşmüş olduğu bozuk durum da Osmanlı tarihlerinde görülmektedir, bilhassa 1683, 1768, 1787 seferleri, Osmanlı ordusunun muasır avrupa orduları tarzında ıslah edilmedikçe memleket müdafaasının kabil olmadığını göstermiş ve muasır devletler gibi talimli ve muntazam bir ordunun mevcudiyetini kat'î ve zarurî kılmıştır.

1774'deki Kaynarca muahedesinden sonra birinci Abdülhamid, bilhassa askerî sahada yenilik yapmak için arzusuyla garp devletleri usulü bazı ıslahata teşebbüs ederek sürat topçuları yetiştirmeye himmet etmiş ve (Baron Detot) un gayretiyle 1776'da basit şekilde bir hendese mektebinin temelini atmış ve bunun için Avrupa'dan müte-hasss getirtmiş, fakat yaya kuvveti olan yeniçeri ocağının ıslahına cesaret edememişti.

Halbuki yeniçeri ocağı bu asırda talimli bir asker ocağından ziyade sokaklarda esnaflık eden baldırı çıplak talimsiz, serkeş bir kalabalıktan ibaret olduğundan ve muharebelerde asıl perişanlığa

bunlar sebebiyet verdiklerinden dolayı bu sınıfın ıslahı birinci derecede lüzumlu idi: Fakat isyan ederek vezir katli ve hattâ pâdişah hal'ine kadar işi ileri götürecekleri bilindiği için bunlara talimden bahsedilemiyordu.

Sultan Üçüncü Selim 1789'da amcası birinci Abdülhamid'in yerine hükümdar olduğu zaman daha evvel 1787'de başlamış olan Osmanlı-Rus ve Avusturya seferi devam ediyordu. Yirmi sekiz yaşındaki bu genç hükümdar, daha veliaht bulunduğu sırada devlet ricailinden elde ettiği adamları vasıtasıyla Fransa Kralı Onaltıncı Lui ile muhabere ederek hükümdar olduğu zaman devlete bir nizam vermek ve bilhassa Avrupa orduları tarzında talimli bir ordu vücade getirmek arzusunu izhar etmiş ve buna mukabil kral kendisine bazı vesayada bulunmuştu.

Filvaki Sultan Selim, hükümdar olur olmaz askerî ıslahat hakkında veziriâzam ve devlet adamlarına bu husustaki mütalâalarını sorarak lâyhalar vermelerini istemiş ve kendisine takdim edilen lâyhaların bir kısmındaki mütalealara göre yeniçeri ocağının talim kabul etmez bir kalabalık olduğunu anlayarak (Asakiri Şâhâne) ismiyle fakat yeniçerileri ürkütmemek için bostancı ocağına bağlı olarak talimli bir ordu vücade getirmeğe karar verdikten sonra¹ hemen faaliyete geçmiş (1792) ve bu yeni kurulan ordunun masraflarına karşılık olarak da (İrâdı Cedid) hazinesini tesis etmiş ve Fransa, İngiltere ve İsveç'den mütehasıslar ve muallimler getirtmiştir.

Sultan Selim başladığı ıslahatta topçu, humbaracı, lağımçı (istihkâm) ocaklarını da ıslah ve yeni kanunlar vücade getirmeği ele aldı. Mühendishane teşkilâtını genişleterek iptida Eyüpte Bahariye'de ve daha sonra Haliçte Sütlüce'de 1210 H., 1795 M. deki mühendishaneyi yaptırmıştı.

¹ Sultan Selime takdim edilen lâyhaların hemen hepsi yeniçeri ocağının ıslahı hakkında idi, fakat yeniçerilerin isyanından korkulduğu için lâyiha verenlerden bazıları ikiyüz elli sene evvel Sultan Süleyman zamanındaki kanunların tatbikini münasip görüyorlar ve bir kısmı da yeniçeriden ayrı talimli bir ordunun kurulmasını ileri sürüyorlardı. Bu lâyhalar arasında sâbık rikâbı hümayun kethüdası Mustafa Rasih Efendi'nin lâyhası da vardı. Bu zat evvelce sürat topçuları nazırlığında bulunarak teknik usullerle yapılan talimleri bizzat gördüğünden lâyhasında düşmanın eldeki silâhlarla mücehhez yaya ve atlı kuvvetleri hazırlanmasını ve harp fennine ait eserlerin ecnebî dillerden Türkçe'ye tercümelerini ve Avrupa'dan mütehasıslar getirilerek yeni orduyu bu suretle yetiştirmeği tavsiye etmiştir.

Sultan Üçüncü Selim memleket zihniyetine ve İstanbul halk tabakasının yeniçerilere taraftar olmaları dolayısıyla tehlikeli bir işe girişmişti. Fakat vatanın selâmetini kat'î surette bunda gördüğü için her fedakârlığı göze almış demektir. Kendisi halim, rahim, ince ruhlu bir hükümdar olduğundan başladığı işi fiilen takip etmesi, yerine göre şiddet göstermesi lâzımdır. Kendisi, kurduğu yeniliği takip ediyordu. Fakat bu inkılâp aleyhinde olanların homurdamalarını henüz duymuyordu.

Pâdişahın etrafındaki inkılâp taraftarı mahdud devlet adamları dışında, anlara rakip devlet erkânı ile bilhassa ulemâ sınıfı ve tabii olarak yeniçeri ocağı bu yeniliklere aleyhdar idiler; yenilik henüz pek genişlemediği için kendilerinde bir hareket görülmezd fakat memnuniyetsizlik hissölunuyordu.

Murahhaslıkla *Paris*'e gönderilmiş olan Âmedi Galip Efendi² o tarihte Başkonsolos bulunan Bonapart ile bir ziyafet sofrasında görüştikleri zaman (Islahata başlamış olan Pâdişah'ın işleri bizzat takip etmesini ve Saraydan çıkışların yalnız Cuma namazı için Selâmlığa inhisar etmemesini tavsiye etmişti.

Sultan Selim, Nizam-ı Cedid'e başladığı zaman Sadr-ı'âzam Melek Mehmed Paşa idi. Bu zat afif ve itimada şayan ise de yaşlılığı sebebiyle bu işte istenilen cevvaliyeti gösteremeyeceğinden dolayı yerine Anadolu Valisi Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa getirilmişti (1209 H. 1794 M.).

Yeni Sadr-ı'âzam İzzet Mehmed Paşa, Birinci Abdülhamid zamanında ıslahat yapmış olan veziriâzam Halil Hamid Paşa'nın damadı idi. Bunun dört sene kadar devam eden sadareti zamanında asakiri şâhâne yani Nizam-ı Cedid askeri işi oldukça ilerlemişti.

Bonapart'ın *Mısır*'ı işgali üzerine 30 Ağustos 1898'de Sadrazâmlıktan azledilen İzzet Mehmed Paşa'nın yerine Erzurum ve Trabzon Valisi Yusuf Ziya Paşa getirildi. Yeni nizam askerinin

² Mehmet Sait Galip Efendi, Nizamı Cedid ricalinden ve Rusçuk yaranından Reisülkitap olan değerli zattır. İkinci Mahmud zamanında ve H. 1239, 1823 M. de Sadr-ıâzam olmuş ve yeniçeri ocağını söndürmek isteyen Sultan Mahmud'a kendisinin yerine yeterli olarak Selim, Mehmed Paşa'yı Sadr-ıâzam yapmasını tavsiye etmiştir. Mustafa Reşid Paşa siyasî mektebinin müessisi bu zattır.

Bonapart'ın muhasara ettiği *Akkâ* Kalesi müdafaasındaki hizmetleri bu askerin ehemmiyetini en kötümser olanlara bile teslim ettirmişti³.

Mısır'ın H. 1216, M. 1801'de Fransızlardan geri alınması sebebiyle şöhreti artan ve kendisine Gazi unvanı verilen Yusuf Ziya Paşa Nizam-ı cedit askerinin Anadolu'da yapılmasına çalıştı. Yozgat ve havalisinin yani Bozok sancağının kudretli âyanı olan Çapareroğlu Süleyman Bey bu hususta ele alınarak Sultan Selim'in verdiği direktif dairesinde Anadolu'da nizam-ı cedit'in tatbikine başlandı ve aşağıda tafsil edilecek olan Kadı Abdurrahman Paşa'nın da aynı suretle faaliyeti anı takip etti. Bu suretle Anadolu'nun muayyen muntakalarında nizam-ı cedit askeri yetiştirilmeğe başlandı.

Nizam-ı cedit ocağı Levent Çiftliği Ocağı ve Üsküdar Ocağı olarak iki kısımdı, fakat bütün teşkilâtları aynı olup aralarında fark yoktu. Askere alınacak efrad bu iki ocaktan herhangi birisine verilir ve burada talim görürdü. Nizam-ı cedit askerinin adedi artınca vilâyet ve sancaklarda da yeni yeni kışlalar yaptırıldı. Alınacak askerin mutlak surette aslı, nesli belli yerli halktan olması şarttı. Askere alınanlar bütün vergilerden ve angaryeden muaf idiler.

Nizam-ı Cedit teşkilâtı ilerledikçe talimli askerin çoğalması yeniçeri kodamanlarının dikkatini çekiyor, günün birinde kendilerine ihtiyaç kalmayacağını düşünerek bu yeni askere karşı dış biliyorlar, fakat ses çıkaramıyorlardı. Müteassıp Ulema sınıfı da gâvur icadı dedikleri bu talimi yapanların da kâfirlere benzediklerini söyleyerek halk efkârını bu nizamı tatbik edenlerin aleyhine tahrik eyleyorlardı.

Sultan Selim Nizam-ı Cedit için çalışan devlet ricalinden bilhassa Sadr-ı'âzam kethüdası İbrahim Nesim Efendi ve Bahriye Nazırı Hacı İbrahim Efendiye fazla îtimad ve teveccüh göstermiş ve mühim işlerde mutlak surette onların mütalealarına lüzum gösterir olmuştu. Bilhassa bu iki zatın nüfuzları sebebiyle Sadr-ıâzâm olanlar bunlarla anlaşmağa mecburdu. Bunların tahakkümlerine karşı devlet erkânı arasında rakipleri de artmıştı ve bu halden nizam-ı cedit aleyhdarları istifade ediyorlardı. Evvelce gizli gizli şurada burada talimli asker ve iş başında bulunanlar aleyhine söylenen sözler, açıktan açığa söylenir olmuştu.

³ *Akkâ*'yı Bonapart'a karşı müdafaa etmiş olan Cezzar Ahmed Paşa, evvelce bu nizam-ı cedit askerinin aleyhinde bulunmuş. Bunların *Akkâ* muhasarası esnasındaki müdafaa ve faaliyetlerini görünce bir daha nizam-ı cedit askeri aleyhinde bir şey söylersem dilim kurusun dermiş.

Sultan Selim'in talimli askeri çoğalarak kuvvetli bir ordu vücade getirmek hususundaki geniş çapta görülen faaliyeti Sadr-iâzam Yusuf Ziya Paşa zamanına rastlar. Dirayetli, hazımlı olan bu zat Pâdişahın bu husustaki azmini büyük bir gayretle yürütmeğe çalışmakta olup kendisinin *Mısır*'ı kurtarmaktaki şöhretine binaen, Sultan Selim'in sevdiği ricalden kendisine karşı dış geçirememekle beraber, Sadr-iâzamda durumu idare ederek bir tatsızlığa meydan vermeden asıl gaye için uğraşıyordu.

İşte bundan dolayı Çapar Oğlu Süleyman Bey'den sonra bir Kadı ailesine mensup olup, *Alanya* ve havalisinin hanedanından bulunan Kadı Abdürrahman Efendi bazı hâdiselerin neticesinde Âyanlıktan, Kadılıktan, Beylerbeylikten çıkarılarak *Alanya*, *Beyşehir* ve dolaylarında nizam-ı cedid teşkilâtını yapmak üzere ele alınmış ve Çaparoğlu Süleyman Bey'le beraber çalışmağa başlamışlardır. Yine bu sırada Anadolu eyaletinde nizam-ı cedide ilhak olunarak talimli asker mıntakası haylıca genişlemiş, hattâ bir müddet sonra Çaparoglunun tesiriyle *Sivas*, *Tokat*, *Amasya*, *Kayseri*, *Kastamonu*, *Bolu* mıntakalarını ve Abdurrahman Paşa'nın himmetiyle de *Karaman* eyaletini içine almıştı.

İKİNCİ BÖLÜM

ABDURRAHMAN PAŞA AİLESİ

Kadı Abdurrahman Paşa'nın ecdadı *İbradi*'li olup büyük babası, babası ve kardeşi ve kendisi hep Kadılıкта bulunmuşlardır. Kendisinin Kadılığı sebebiyle Beylerbeyi ve Vezir olduktan sonra da Kadı ünvanını muhafaza etmiştir. Fakat *Antalya*'da cami ve medresesi ve vakıfları olan büyük cediti yani babasının büyük babası ulemadan *Seyyid Osman Efendi*'ye nisbetle eski vesikalarda Abdurrahman Efendiye *Osman Zade* denilmektedir⁴.

Abdurrahman Paşa *İbradi*'li Minkarî Zade Oruç Ali Efendi'nin dördüncü kuşaktaki torunlarından olup, babasının adı Şeyh Mehmed'tir⁵; Kadılık yapmış olan Şeyh Mehmed Efendi

⁴ Mektum mühimme defteri (Başbakanlık Arşivi) No. 4 s. 12, 18, 20.

⁵ Cevdet Tarihi (C. 9, s. 47 Matbaai Âmire tabı) Abdurrahman Paşa babasını doğru olarak Seyyid Mehmed diye gösterdiği halde, (C. 7, s. 289) de babasının Kadı Osman olduğunu kaydederek yanılmıştır. Yine Cevdet Tarihi Şeyhulislâm Minkarî Zade Yahya Efendi'yi de Abdurrahman Paşa'nın cediti göstermesi hatalıdır.

1175 H., 1761 M. de *İbradı*'da vefat ederek oraya defnedilmiştir⁶. Şeyh Mehmed'in babası Hacı Ali onun babası Seyyid Osman ve onun da babası Oruç Ali'dir⁷.

Abdurrahman Efendi'nin Kadılığı ve Maden Eminliği :

Abdurrahman Paşa'nın babası Şeyh Mehmed Efendi 1761'de vefat ettiğine göre, bu tarihten evvel doğmuş ise de doğum tarihi malûm değildir. Bu da babası ve ecdadı gibi tahsil görmüş ve İbradı Kazası âyanlığında bulunmuş cesur ve pek gözlü olduğundan Hükûmetin zâafından istifade ederek *Alanya*'yı da kendi nüfuzu altına almak istedi; bunun için biraderi Bahri Bey, dayısı Bektaş Ağa ve Yahya oğlu Mustafa ile birlikte sekizyüz kadar avanesiyle faaliyete geçeceği haber alınması üzerine 1210 H., 1795 M.'de yakalanarak *Konya*'ya sürgün edilmiştir⁸; fakat sâbık *Alanya* Sancak beyi olup sonra *Beşehir* Mutasarrıflığına nakledilmiş olan Beylerbeyi rütbesindeki Paşa'nın bunlar hakkında yazılanların asılsız olduğunu hükûmete arzemesi üzerine 1211 Safer, 1796 Eylül'de Abdurrahman Efendi *İbradı* âyanı olmuştur⁹.

Abdurrahman Efendi bu tarihten sonra Kadı olmuştur. Kendisi *Kayseri* Kadılığında bulunduğu sırada Kapıcıbaşı pâyesinde olan amcası Seyyid Ali Efendi *Bozkır* ve *Berekelli* maden Eminliklerinde bulunmakta idi. Bu tarihlerde vukua gelen bir hâdise Abdurrahman Efendi'yi Kadılıktan çekilmeğe mecbur etti şöyle ki :

Bozkır âyanı Muhyiddin Ağa¹⁰ başına topladığı adamlarla hükûmete karşı serkeşliğe başlamış ve kendisinin yakalanarak *Kıbrıs*'ta

⁶ Şeyh Mehmed Efendinin *İbradı*'da kabir kitabesi şöyledir: "Şeyh elhac Mehmed Efendi-bin Elhacı Ali Efendi ruhuna rizaenillâh fatiha sene 1175".

⁷ Minkarî Zade Oruç Ali Efendinin biraderinin adı Mehmed olup, onun Ömer adında bir oğlu vardır. Bu Ömer'in oğlu Minkarî Zade Yahya Efendi, Sultan Dördüncü Mehmed zamanında Şeyhulislâm olmuştur. Pâdişahın çok sevdiği bu zat ciddiyet ve vekariyle dokuz buçuk sene makamını muhafaza etmiş, ancak menzul olduğundan dolayı Şeyhulislâmlıktan ayrılmıştır. Vermiş olduğu fetvaları havi bir fetva mecmuası vardır. Mührü (حسبى الله وحده وابق ابن عمر الفقير يحيى) ibareli olup tarihi 1038 H. 1628 M.) dir.

⁸ Konya Mahkeme-i Şeriyesi sicillerinden 1216-1222 tarihli sicil defteri

⁹ Mektum mühimme defteri No. 3 s. 21, sene 1212 Evaili Muharrem.

¹⁰ Bu Muhiddin Ağa, Bozkır Emîni Abdulhalim'in damadı idi. (Mektum mühimme 3, s. 175). ve Emîri tasnif-i Selim-i Sâlis vesikaları No. 15343

Magosa'ya kal'abend edilmesi alâkadarlara emrolunmuş ise de¹¹, o sırada elde edilememiş fakat bir müddet sonra Bozkır ve bereketli Madenleri Emîni Kapıcıbaşılardan Seyyid Ali Efendi, Muhyiddin'i yakalayarak öldürmüştür.

Bu hâdiseden bir müddet sonra maktul Muhyiddin'in kardeşi Altıparmak Halim ve müteveffa Bozkır şeyhinin bölük başlarından Nakiboğlu Abdurrahman, ve Mehmed ve Ali Alemdar başlarına bin kadar adam toplayarak Bozkır Madenini basıp Seyyid Ali Efendi'yi konağında muhasara ettikten sonra gerek kendisini ve gerek kardeşini ve adamlarından bir haylısını öldürüp saray tabir olunan konağını yağma ederek eşya ve mücevheratını aldıktan maada cariyelerinden birisinin de namusuna tecavüz edip aynı zamanda konağı da yakmışlardır (sene 1216 H., 1801 M.).

Kayseri Kadılığında bulunduğu sırada bu faciayı haber alan Abdurrahman Efendi Kadılıktan istifa ederek hükûmete müracaatla kendisine müsaade edilirse bu işteki elebaşların haklarından geleceğini arzettikten sonra *Bozkır*'a yakın olan *Seydişehir*'ne gelip İstanbul'dan gelecek emri beklemeğe başlamıştır.

Hükûmet durumdan haberdar olur olmaz 1216 Rebiulevvel sonunda 1801 Ağustos iptidaları *Alanya* Sancağı mutasarrıfı Mirmiran (Beylerbeyi) İbrahim Paşa'ya katillerin yakalanmaları için ferman yollayarak kendisine yardımcı olmak üzere *Manavgat* Âyanı Doğan Zade (vesikada yalnız bir yerde Doğru Zade) Emin Ağa ile Seyyid Ali'nin biraderinin oğlu Kadı Abdurrahman Efendi'yi memur ettikten başka Abdurrahman Efendi'yi amcasının yerine *Bozkır* Maden Eminliğine tayin eylemiştir¹².

Abdurrahman Efendi, Maden Eminliğine tayinini ve katillerin takibine memur edildiğini havi fermanı aldıktan sonra *Beyşehir* ve *Seydişehir* Kazaları hanedanzadelerinden yardım alarak beş altıyüz kişilik bir kuvvetle Seydişehir'den hareket ettiği sırada üstüne gelmiş âsilerle *Baş Karaviran* mevkiinde yirmi dört saat çarpıştıktan sonra âsileri bozmuştur. Bozkır halkından yüz kadar esir ve altmış kadar maktul veren âsilerin reisleri Altıparmak kıyafetini değiştirerek Ka-

¹¹ Âsi Muhyiddin hakkında Bozkır Maden Emîni Seyyid Ali Efendiye gönderilen hüküm (mektum mühimme 3, s. 175 ve Emîri Selim-i Sâlis vesikaları 15343.

¹² Mektum mühimme defteri No. 4, s. 12.

raman Valisinin yanına, Nakib Oğlu Abdurrahman ile Mehmed ve Ali Alemdar ve diğer Mehmed, Hâdim Müftisinin yanına kaçmışlardır.

Bu başarılı durum üzerine Abdurrahman Efendi tarafından keyfiyet hükûmete bildirilmiş olduğundan, âsilerin elebaşılarının teslimleri Karaman Valisi Alâuddin Paşa ile *Hâdim* Müftisine yazılmıştır (1216 Rebiulâhır ve 1801 Eylül¹³) Âsilerden ele geçen Nakip Oğlu Abdurrahman, Ahmed, Benli Hasan, Çakal Ahmed ve Hüseyin isimlerindeki şahıslar katlolunarak Bozkır ehali de nezre bağlanmıştır (27 ca 1216 ve 5 Ekim 1801)¹⁴.

Abdurrahman Efendi'nin Beglerbegi Olması :

Bozkır hâdisesi Abdurrahman Efendi'nin gayretiyle *Alanya* mutasarrıfı İbrahim Paşa gelmeden evvel bastırılmış olduğundan İbrahim Paşa'ya¹⁵ *Alanya*'ya dönmesi emredilmiştir.

Hükûmet, Daha Maden Emini Seyyid Ali Efendi zamanında *Kireli* ve *Seydişehir*'ni Bozkır madeninden ayırarak buralarını müstakillen nizam-ı cedid Üsküdar Ocağına bağlamış ve ehalisini tekâlif ve angaryadan af ile buralardan Üsküdar Ocağına asker alınmasını emretmiştir.

Abdurrahman Efendi Maden Emini olunca aynı ferman kendisine de gönderilmiş olduğundan yeni Maden Emini buraların eşraf ve âyanını Sancak merkezi olan *Beyşehir*'ne getirterek fermanı okutmuş ve halkın gösterdiği miktar üzerinden üçyüz nefer namzet alınmasına karar verilmiştir¹⁶.

Sultan Üçüncü Selim, talimli askerin Anadolu eyaleti, *Beyşehir*, *Alanya* ile *Karaman* eyaletinde de yapılmasını arzu ederek Anadolu ve Karaman eyaletlerine tekidi hâvi fermanlar yollamış¹⁷ ve aynı zamanda *Beyşehir* ile *Alanya* Sancaklarında yapılacak teşkilâtta Abdurrahman Efendi'den istifade etmek istediğinden 27 Şaban 1216 ve 2 Ocak 1802'de İbrahim Paşa *Alanya*'dan alınarak *Kırşehir* Mutasarrıflığına nakil olunup Kadı Abdurrahman Efendi de

¹³ Mektum mühimme defteri 4, s. 18.

¹⁴ Mektum mühimme defteri 4, s. 18, Abdurrahman Efendiye gönderilmiş olan hükmün üzerindeki şerh.

¹⁵ İbrahim Paşa, *Alanya*'lı Sadık Mehmed Paşa'nın oğlu olup, *Alanya*'ya malikâne suretiyle mutasarrıf olmuşlardı.

¹⁶ Mühimme defteri 220, s. 23, sene 1217 Şevval.

¹⁷ Mühimme defteri 220, s. 23, sene 1217 Şevval.

Rumeli Beylerbeyi pâyesi ile *Alanya* Mutasarrıfı olduktan başka *Bozkır* Maden Eminliği ile *Beyşehir* Sancağı üzerinde bırakılmış¹⁸ *Üsküdar* ve *Levent* Çiftliği ocaklarına asker yazmağa müstakillen başbûğ tayin edilmiştir¹⁹. Halbuki, Abdurrahman Paşa Beylerbeylik istemeyerek daha evvel oğlu Seyyid Abdullah Bey'e beylerbeylik istemiş ise de, hükûmet bunu doğru bulmamış ve 1215 ve 1800'de oğluna Kapıcıbaşılık ve kendisine de Beylerbeylik verilmiştir.

Abdurrahman Paşa 1216 Şevval tevcihatında *Alanya*'da ibka edilip kendisinin *Bozkır*'da oturarak *Alanya*'yı mütesellim ile idare eylemesi emrolunmuştur²⁰. Abdurrahman Paşa fermanlarda kendisine emredildiği üzere mıntakası dahilinde nizam-ı cedit askerî teşkilâtını yaparak bütün gayretiyle çalıştığından onun bu azim ve gayretine itimad eden Pâdişah, Abdurrahman Paşa'yı mütegalibe elinde bulunan ve valilere tahakküm eden Karaman Valiliğine tayin ederek orada da nizam-ı cediti tesis etmek istemiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABDURRAHMAN PAŞANIN KONYA VALİLİĞİ

Merkezi Konya olan Karaman eyaletine tayin edilen Valiler buradaki mütegalibe hanedanlar yüzünden onların tahakkümleri altında bulunuyorlar ve işleri bunların tesiri altında görüyorlardı. Buradaki mütegalibelerin başında o tarihte eski bir aileden olan Candar Oğlu Seyyid Ebubekir Ağa, Dereli Mehmed ve Kabakkızı oğlu Mehmed, vesaire olarak onbeş, yirmi kadar şahıs yeniçerilerle beraber valilere baskı yapıyorlardı.

Sultan Selim, icraâtında ciddî ve hükûmet nüfuzunu tesiste kendisinden iş umduğu Abdurrahman Paşa'yı Konya Valiliğine tayin suretiyle o taraflarda devlet otoritesini temin ve aynı zamanda nizam-ı cedit askerini yaymak arzusuyla bervechi mâlikâne *Alanya*

¹⁸ Mühimme defteri 217, s. 79, 80, 1216'da *Alanya* Sancağı tevcih. (atik vüzera defteri.)

¹⁹ Mirmiran-ı kiramımdan Beylerbeyi payesiyle hâlen *Alanya* Sancağı mutasarrıfı ve *Bozkır* Madeni Emni Abdurrahman ve *Bozkır* Belviran kazalarının naiplerine ve âyanı kaza ve zabitan ve iş erlerine hüküm (mühimme defteri 217 s. 159 sene, evail-i C. 1217).

²⁰ Mühimme defteri, 220 s. 24.

Sancağı ile Bozkır Maden Eminliği de üzerinde kalmak üzere, 7 Cemaziyevvel 1218 ve 25 Ağustos 1803'de Abdurrahman Paşa'yı Karaman Valiliğine tayin eylemiştir²¹.

Kadı Abdurrahman Paşa *Konya*'ya tayin fermanını aldıktan sonra oraya damadı Şakir Efendiyi mütesellim tayin ederek kendisi gelinceye kadar idare etmek üzere *Konya*'ya gönderilmiştir²².

Abdurrahman Paşa bir ay sonra (Recep - Ekim) de Sadr-ı âzam Yusuf Ziya Paşa tarafından gizli tutulması emredilen bir tahriratta *Konya*'ya naklinden sonra kendisinin Rumelinde bir hizmete (zâhiren dağlı eşkıyası üzerine) gönderileceği fakat bunun duyulmaması bildirilmiş ve Abdurrahman Paşa da tavsiye edilen şekilde hareket edeceğini cevaben arzylemiştir²³. Abdurrahman Paşa'ya 15 Şaban 1218' ve 30 Kasım 1803'de *Akşehir* Sancağı da ilhak olunmuştur²⁴.

Konya Vak'ası :

Kadı Abdurrahman Paşa nâip olarak *Konya*'da bulunduğu sırada *Konya* mütegalibesi kendi aleyhine hareket ederek azline sebep olmuşlardı. Abdurrahman Paşa'nın diğer valiler gibi yumuşak ve uyşuk tabiatlı olmadığı malûm olup Bozkır âsilesine karşı olan şiddetli hareketi de duyulmuş olduğundan kendisini nâiplikten azledenlerden intikam alacağını ve aynı zamanda *Konya*'dan nizam-ı cedid için asker yazılacağını haber aldıklarından buna mani olmağa ve Valiyi *Konya*'ya sokmamağa karar vermişlerdir.

Kadı Abdurrahman Paşa'nın *Konya*'ya girmemesi için başta *Konya* âyanından Candaroğlu Ebubekir Ağa bulunup *Konya* yeniçerilerini de ittifaklarına almışlar ve *Konya* mevlevî şeyhi İsmail Çelebioğlu Mehmed Emin Çelebi'yi de kendilerine uydurmuşlardır.

²¹ Kadı Abdurrahman Paşa, Karaman valisi olmadan evvel Seyyid Hacı Abdurrahman Paşa adında diğer bir Abdurrahman Paşa vali bulunuyordu. Bu Seyyid Abdurrahman Paşa, bundan evvel 1218 H., 1803 M. de Bender kalesi muhafazası şartıyla Selânik Sancağına tayin olunarak Kadı Abdurrahman Paşa Karaman Valisi olmuştur (*Mühimme defteri* 218, s. 214).

²² *Konya* Mahkeme Şeriyeye sicilli 1216 ilâ 1222 sene 3 C. 1218.

²³ Başvekâlet arşivi sandık (Hattı hümayun) vesikaları sandık 18 hat No. s1 30.

²⁴ Başvekâlet Arşivi atık vüzera defteri s. 59, ve Cevdet tasnifi dahiliye vesikaları No. 11844, sene 15 Şaban 1218.

Abdurrahman Paşa, bir müddet sonra hazırlığını yaparak Kapısı halkıyla Konya'ya iki saat mesafedeki *Sille* mevkiine gelmiş²⁵ ve Konya Valiliği fermanını okutmak üzere fermanı Divan kâtibi ile şehre göndermiştir.

Bunun üzerine Candaroğlu Seyyid Ebubekir ile avaneleri "Abdurrahman Paşa'nın memuriyeti Konya'dan Üsküdar Ocağına asker tertibidir" diyerek bir kısım halkı da kendilerine uydurup ayaklandırarak Paşayı Konya'ya sokmamağa karar vermişler ve usulen Valiyi karşılamağa çıkmak isteyenleri tehdid ile karşılamaktan men etmişlerdir.

Bu durumu haber alan Kadı Abdurrahman Paşa mevsimin kış olması dolayısıyla çadırlar altında durulamadığından dolayı maiyyeti kuvvetini köylere dağıtarak halka emniyet vermek için ikiyüz kadar adamı ile 1218 Şabanının sonuncu günü akşamı (14 Aralık 1803) yâni Ramazanın birinci gecesi alaturka saat beşte birdenbire Konya'ya girerek valilere mahsus saraya inmiş ve ertesi günü vilâyet kadısı, müfti ve mahallî eşrafi davet ederek memuriyeti nizam-ı cedid askerî tertibi ise de, hiç kimseye garezi ve nefsaniyeti olmadığını ve memleket halkıyla iyi geçineceğini beyan etmiştir.

Bunun üzerine sureta muvafakat gösteren ileri gelenler valinin yanından ayrıldıktan sonra Abdurrahman Paşa'ya haber göndererek:

Yanıdaki adamları kâfidir, taşradaki adamlarını memleketlerine göndermesini teklif etmişler ise de, Abdurrahman Paşa ilkbaharda mühim bir vazifeye memur olduğu cihetle maiyyetini dağıtamıyacağını söylemiş ve yarın nizam veririz diye mukabele etmiş ise de, Konya hâdisesini idare edenler köylere adam göndererek Paşa'nın köylere dağıttığı askerin kimini soyup çıplak bırakarak kimisini de öldürmeğe başlamaları ve sonra da paşanın sarayına hücum etmeleri üzerine iki taraf arasında müsademe olmuştur. Hâdiseyi yatıştırmak isteyenlere âsiler:

— Hakkında katline ferman vardır, diye yalan sözlerle dellâllar bağırtarak halkı da aldatmışlar ve kendileriyle beraber olmayanları tehdid etmişlerdir.

²⁵ Cevdet Tarihinde (C. 9, s. 48) Abdurrahman Paşa'nın Çayır Bağları denilen mahalle indiği yazılmaktadır.

Şehirli ile Abdurrahman Paşa'nın ikiyüz kişilik kuvveti arasında kırk dört saat süren müsademe neticesinde yanındaki az kuvvetle bunlara karşı koyamayacağını anlayan Abdurrahman Paşa sabah erkenden atlanarak müsademe ede ede *Konya*'dan çıkmağa mecbur olmuş ve civardaki Hoca Cihan (Cihanbeyli) köyüne gelmiştir. Bu müsademede Abdurrahman Paşa'nın yeğenlerinden birisi ile elli nefer maiyyeti ölüp gerek kendisinin ve gerek oğullarının Konyaya getirilmiş olan eşyaları yağmalanmıştır²⁶. Abdurrahman Paşa keyfiyeti tafsilâtiyle biraz geç olarak hükûmete bildirmiştir.

Abdurrahman Paşa aleyhinde olarak âsiler tarafından hükûmete gönderilen arizada ise kendilerini müdafaa yollu mütalâalar vardır.

Abdurrahman Paşa sadr-ıâzamın tahriratını aldıktan sonra vakayı tafsilâtiyle bildirmiş olduğu 29 Ramazan 1218 ve 12 Ocak 1804 tarihli olarak sadr-ıâzamın vermiş olduğu cevaptan anlaşılıyor²⁷.

Bu olay sebebiyle Konya Kadısı, müftüsü, ulema ve yeniçeri serdarı ve diğer ocaklar zabitan ve memleket âyanına 1804 Ocak ve Şubat tarihli iki ferman yollanarak valinin mutlak surette *Konya*'ya alınması ve bu hale cür'et edenlerin katilleri îcap etmekte ise de, kan dökülmesini mücîp olmamak için hasmâne harekete son verilerek valinin karşılanıp sarayına oturtulması ve bundan böyle bu gibi hallerden sakınılması ve şehirde terkettiği para ve eşya ve hayvanatının iadesi ve ancak bu şerait ile cezalarının af olunabileceği ve aksi halde müsebbiplerinin şediden ceza görecekleri ve Abdurrahman Paşa'ya da garaz ve nefsanîyet göstermeyip mülâyim hareket etmesinin tavsiye edildiği bildirilmiştir²⁸.

²⁶ Hâdiseyi hükûmetin ne suretle haber almış olduğu 3 Ocak 1804 tarihli Sadr-ıâzamın tahriratından şöyle anlaşılıyor: "Konya ahalisinden bazı erbabı fitne ve fesat tahrikiyle ehali Konya duhulünüze mümaneat etmiş olduklarından cenabınız leylen duhul eylemiş iseniz dahi hazele-i ehali ertesi günü üzerinize hücum edip sizin dahi askeriniz taşrada bulunmuş olduğundan müdafaa müyesser olmayarak eşya ve kethüdanızı terk ile Alanya'ya doğru ric'at ve azimet etmiş olduğunuz mesmuumuz olduğundan... işbu nemikamızın vüsulünde vak'anın sureti vukuunu ve cenabınızın halen ne mahalde bulunduğunuzun ve nasıl hareket edeceğinizin ve ne gûna tedbir ve ianeye muhtaç olduğunuzun âcilen iş'arı." (Başvekâlet arşivi, Sandık 49 No. 106).

²⁷ Abdurrahman Paşa'nın Konya dönüşünü bildiren mektubuna karşı Sadrı-âzamın cevabî tahriratı (Hattı Hümayun vesikaları Sandık 49, No. 198).

²⁸ Konya Mahkeme-i şeriyesi sicilli 216-222 tarihli sicil.

Âsiler, pâdişahın fermanlarına ve sadr-iâzam tarafından Konya mevlevî şeyhi Çelebi Efendiye gönderilen mektuplara ehemmiyet vermemiş ve Kavak mevkiine gelmiş olan Abdurrahman Paşa'ya mukabele için tedbir alınmış ve mevsimin kış olması sebebiyle askerî harekâta imkân olmadığından iş muhabereye dökülmüştür. Konya Mevlevî şeyhi Mehmed Emin Efendi'ye *Konya*'dan çıkarak *Afyon-karahisar*'a veya *Kütahya*'ya gitmesi hakkında Sadr-iâzam tarafından mektup yazılmış ise de, Şeyh Efendi özür beyan ederek Konya'dan ayrılmamış veya kendisini âsiler bırakmamışlardır. Eldeki vesikalara göre Çelebi Efendi açıktan açığa âsilere yardım etmekte idi. Hattâ Konya havalisinde şekavet yapan serseri deli kuvvetlerinin reisi olan Delibaşı İsmail, âsilere yardım etmek üzere yüzelli kadar eşkiya ile *Konya*'ya gelmiş ve Çelebi Efendi tarafından Delibaşı İsmail'e hil'at giydirilmişti²⁹.

Delibaşı İsmail on, onbeş seneden beri Karaman Vilâyeti etrafında şekavet yaparak yüzon sekiz köyü perişan edip mezarlıktan başka bir şey bırakmayan azılı bir şaki olup, katli hakkında ferman çıkmış ise de, ele geçirilememişti. Delibaşı İsmail *Konya*'ya birkaç saat mesafede bir mahal tedarik ederek orasını kule ve hendeklerle tahkim edip siperler yaparak tahassun etmişti. Onun tahassun ettiği bu mevki İnsuyu köyüne yakın Ladik derbendinde idi.

Lüzumu halinde kendisine *Sivrihisar* voyvodası Yazıcı İbrahim ve Deli Bekir yardım ediyorlardı³⁰. İşte *Candaroğlu* ve arkadaşları, Abdurrahman Paşa'yı *Konya*'ya sokmamak için bunu da yardıma çağırışlardı. *Konya*'ya alınan Deli İsmail, emrindeki kuvvetlerle, kıştan istifade ile Abdurrahman Paşa kuvvetlerine baskın yapmış ise de, bozularak kaçmıştır³¹.

Sultan Selim, Abdurrahman Paşa'nın mutlak surette *Konya*'ya girerek hem hükûmetin ve hem kendisinin nüfuzunun kırılmamasını şiddetle arzu etmekte idi. Bu işte gevşek davranmak Pâdişahın nizam askeri yetiştirmek hususundaki azmini önleyeceği

²⁹ Abdurrahman Paşa'nın 27 Zilkade 1218 tarihli tahriratından Sandık 21 hat No. 70; buna karşı (Delibaş'ın idamı hakkında Abdurrahman Paşa'ya yollanan ferman (Mektum mühimme 4 S. 121).

³⁰ 1216 H., 1801 M. tarihli Karaman Valisi Zühdü İsmail Paşa'nın tahriratından (Sandık 21, hat No. 14).

³¹ Abdurrahman Paşa'nın tahriratı (Topkapı Sarayı arşivi No. 6998).

için buna aykırı herhangi bir hareketin nazarı dikkate alınmayacağı anlaşıyordu.

Abdurrahman Paşa'yı Konya'ya sokmamak isteyenler paşanın aleyhinde kaleme aldıkları bir arızayı Tarikatçı Dede, Hacı Said ve Kapıcı oğluyla İstanbul'a yollayarak Abdürrahman Paşa'yı Valilikten uzaklaştırmak istemişlerse de, valinin yazması üzerine bu üç şahıs ile yanlarındaki adamları evvelâ tomruğa vurulup sonra da birer tarafa sürülmüşler³² ve keyfiyetten Abdurrahman Paşa da haberdar edildiğinden bu hareketinden dolayı 27 Zilkade 1218 ve 10 Mart 1804 tarihli bir arıza ile Kadı Abdurrahman Paşa hükûmete teşekkür etmiştir.

Âsilerin maksatları Abdurrahman Paşa'yı Konya'ya sokmamakta ısrar ile mukavemet ederek emsali mesbuk olduğu üzere nihayet hükûmet bu halden bıkararak valiyi azledeceği kanaati idi. Fakat Sultan Selim her ne suretle olursa olsun, Abdurrahman Paşa'nın Konya'ya girmesinde ısrar ediyordu.

Mevsimin kış olması sebebiyle Konya muhasara edilemiyordu. Abdurrahman Paşa'nın karargâhı Konya'ya üç buçuk saat mesafedeki Başere köyünde idi. Onun burada oturmasının sebebi maiyyetindeki askerinin zahiresinin kendi idaresi altındaki Beyşehir deposundan kolayca temin edilmesinden ötürü idi.

Abdurrahman Paşa Konya meselesini süratle hallettikten sonra Rumeli tarafına geçecekti. Halbuki iş uzadığından 27 Zilkade 1218 ve 10 Mart 1804 tarihli tahriratiyle meselenin biran evvel hal edilmesi için Bozok mutasarrıfı Çapar oğlu Süleyman Bey'in iki bin suvari ile kendisine yardım etmesini istemişti.

Sadr-iâzam Yusuf Ziya Paşa, Abdurrahman Paşa'nın bu tahriratının kenarına yalnız Çapar Zadenin değil yedi sancak askerinin yardıma girmesini Şeyhulislâm ile görüşerek Çelebi Efendi'nin Kıbrıs'a sürgün edilmesini Pâdişaha arz etmiştir. Sultan Selim, gerek Abdurrahman Paşa'nın tahriratını ve gerek Sadr-iâzamanın derkenarını okuduktan sonra bu arızanın üzerine:

"İktiza eden memurlar tayin ve her veçhile tekit olunsun, Çelebi Efendi bu defa dahi nefyolunmayıp şeyhulislâm efendi tarafından pend ve nasihat

³² 9 Zilkade 1218 (20 Şubat 1804) tarihli Abdurrahman Paşa'ya gönderilen tahrirat. (Hattı hümayun vesikaları, Sandık 49, No. 206).

yazılsun. Bu kere yine ısga eylemezse sonra sülâlei mevlânadan değil eşkiya muamelesi olunuru bilsün” hattı hümayununu yazmıştır.

Filhakika Abdurrahman Paşa'ya yardım edilmek üzere Çaparoğlu Süleyman Bey'le³³ Aladağ âyanına, Hadım müftüsüne Beyşehir, Akşehir, Aksaray, Niğde, Kayseri ve Kırşehir Sancakları mütesellimlerine Zilhicce iptidaları (1804 Mart ortaları) tarihli fermanlar gönderilmiştir³⁴.

Abdurrahman Paşa'nın yanına yardımcı kuvvetler tayin olunduktan sonra Çaparoğlu Süleyman Bey Konya yeniçeri serdarına vesair Ocaklıya gönderdiği mektupta Abdurrahman Paşa'nın sulhan veya harben Konya'ya ithali için kendisine kat'î ferman gönderildiğini ve külliyetli askerle o taraflara gelmek üzere olduğunu ve ocaklı demek pâdişahın mutî kulları demek olduğundan Abdurrahman Paşa azlolunup yerine bir başkası alınur fikriyle vâki muhalefete son verilmesini ve keyfiyetin müfti ile Çelebi Efendiye de yazıldığını neticesinin pek fena olup akıllarını başlarına alıp görüşerek karar vermelerini ve kendilerine kefil olunacağı için memleketin harabisine sebebiyet vermemelerini ve ikaz yollu kendilerine bu mektubu gönderdiğini beyan ettikten sonra en sonunda:

“Pâdişahın iradesi olur, sizin sözünüz olmaz, hemen şimdiden vesvese edenler çıkıp ordumuza gelmeğe gayret eylemeniz matlubumdur vesselâm” demektedir³⁵.

Nizam-ı cedid askerinin artmasında büyük gayret ve faaliyeti görülen Süleyman Bey'e karşı Sultan Selim'in teveccühü olduğundan Abdurrahman Paşa'ya yardım etmesi hakkında kendisine ferman gönderileceği sadr-ıâzam tarafından arzedilmesi üzerine pâdişah sadr-ıâzamin takriri üzerine :

“—*Abdurrahman Paşa'nın Konya'ya ithali hasren ve kasren Çapar Zade Süleyman Beyden matlubumdur. Lâkin kan dökülmeksizin ithal ederse daha ziyade haz ederim. Kapu kethüdasını çağırıp bu veçhile tenbih ile bu veçhile kendine yazılsun.*” hattı hümayununu yazmış ve bu suretle

³³ Cevdet tasnifi dahiliye vesikaları No. 1904. Sadr-ıâzamin da (10 Zilhicce 1218, 27 Mart 1804 tarihli Süleyman beye mektubu vardır.

³⁴ Konya Sancağında vaki kazaların âyan ve voyvodalarıyla Beyşehri, Aksaray, Kayseri, Niğde, Kırşehir sancakları mütesellimlerine hükümler. (Cevdet tasnifi, dahiliye vesikaları No. 13526).

³⁵ Konya Mahkemei şeriyesi sicilli sene 1218 (1216-1222) sicilinden.

Süleyman Bey'e 1218 Zilhicce iptidaları (1804 Mart ortaları) ferman gönderilmiştir³⁶. Yine bu hususa dair Sadr-iâzam'ın Süleyman Bey'e tahrirâtı vardır³⁷.

Konya etrafındaki sancakların ve bilhassa icraatı şedit olan Çaparoğlu'nun üzerlerine geleceğini anlayan âsiler bu hale karşı muhalefetten vaz geçmişler ve bu suretle Abdurrahman Paşa valiliğe tayin tarihinden sekiz ay ve Konya önüne gelerek muhalefetle karşılaşmasından dört ay sonra 1218 Zilhicce sonlarında (1804 Nisan) *Konya*'ya girmeğe muvaffak olmuş ve âsilerin elebaşları Candoroğlu Ebubekir, son bir tecrübe olarak yaptığı baskında muvaffak olamaması üzerine yaralanıp kaçmıştır.

Abdurrahman Paşa *Konya*'ya girip kaçamayan elebaşılardan birkaç kişiyi idam ile sükûneti temin ve işleri ele aldıktan sonra isimlerini bir buyruldu ile ilân etmiş olduğu şahıslardan maada Konya ehali hakkında af ilân etmiştir³⁸.

Konya işinin neticelenmesi üzerine mevlevî şeyhi Çelebi Mehmed Emin Efendi'nin evvelki fermanlarla Afyonkarahisar veya Kütahya'da oturması hakkındaki emre lüzum kalmayarak Vali Abdurrahman Paşa'nın ricası üzerine evvelki fermanlar hükümden iskat edilerek Konya'da kalması emrolunmuştur (1219 Safer iptidaları ve 1804 Mayıs sonları)³⁹.

Abdurrahman Paşa hemen vilâyette nizam-ı cedid askeri teşkilâtına başladı⁴⁰ ve hükûmetçe her ihtimal düşünülerek Konyalılarının ve Konya'daki ocakların bundan böyle muhalif bir hale cür'et etmemeleri ve kaçmış olan âsiler gelince haber vermeleri ve aksi harekette bulunacak olanların cezalandırılmaları için ağır nezre

³⁶ Başvekâlet arşivi Cevdet tasnifi dahiliye verikaları No. 1904.

³⁷ Başvekâlet arşivi Hattı hümayun vesikaları, Sandık 49.

³⁸ Konya'dan kaçıp af edilmeyen şahısların başlıcaları: Candaroğlu Ebubekir, Dereli Mehmed, Kabak kızı oğlu Mehmed, Pürken Mustafa, Deli Aşşenin oğlu, Çatkafa çopur İsmail, Hırsız oğlan, Dağlıoğlu Seyyid, Tekeli kayını Süleyman, Şamdancı Lâtif, Kızın oğlu, Peynirci Hacı, Deli Abdülkerimoğlu, Çaylak Nebi, Çakır Beşe, Deli Ömer, Kalyoncu İbiş, Kantarcı Ahmed Oğlu vesaire. (17 Safer 1218) Konya Şeriyye Sicilli.

³⁹ Çelebi Efendi'nin Konya'dan çıkarılmasına dair bizzat Şeyhe gönderilen 1219 Safer iptidaları tarihli ferman (Mühimme defteri 221 s. 36).

⁴⁰ Mühimme defteri 221, s. 35.

(büyük para cezasına) bağlanmaları hakkında 1219 Safer iptidaları 1804 Mayıs tarihiyle Karaman Valisiyle Konya Kadısı ve Konya Müftisine ve memleket âyaniyle ocaklıya ferman gönderilmiştir⁴¹.

Kadı Abdurrahman Paşa'nın Rumeli'ye Dağlı Eşkîya Üzerine Memuriyeti :

Biraz yukarıda kaydettiğimiz gibi Abdurrahman Paşa'nın *Konya*'ya girmesini müteakip Karaman eyaletinde derhal nizam-ı cedit teşkilâtına başlanmıştır. Üçüncü Selim, Çaparaoğlu Süleyman Bey'in nüfuzu altındaki *Bozok*, *Kayseri*, *Çankırı*, *Kastamonu*, *Ankara*, *Amasya* ve *Tokat* taraflarında ve Anadolu valisinin idaresi altındaki Sancaklar'da nizam-ı cedit teşkilâtını yürütmeğe azmetmiş ve Abdurrahman Paşa vasıtasıyla de *Konya*, *Aksaray*, *Niğde*, *Neuşehir*, *Beyşehir*, *Akşehir*, *Alanya* ve *Antalya* ile *Isparta*'da bu teşkilâtı genişletmek istemişti.

Filhakika, gerek Çaparaoğlunun ve gerek Kadı Paşa'nın muntakalarında ve nüfuzları altındaki yerlerde şahsî ve kesin icraatları sayesinde isteyerek, istemeyerek nizam-ı cedit askerî faaliyeti kendisini göstermeğe başladı ve *Bolu* taraflarında Hacı Ahmed Oğlu İbrahim Ağa'nın gayretiyle talimli asker işi başarı ile devam ediyordu.

Sultan Selim, Anadoludaki nizam-ı cedit askerî faaliyetini Rumelide de tatbik etmek istemekte idi, fakat bu sırada Rumelide Dağlı eşkıyası diye meşhur olan serserilerin şekavetleri genişleyerek bunlar *Çatalca*'ya yakın yerlere kadar gelmişlerdi. Eşkîyanın bu suretle yayılmasında Rumelindeki âyanların işi gevşek tutmalarının âmil olduğu görülüyordu. Kendi muntakalarında keyfî bir idare tarzı tutarak Hükûmet emirlerinin işlerine gelenlerini tutup, gelmeyenlerine ehemmiyet vermemeği âdet etmiş olan âyanlarla Dağlı eşkıyası işinin hallinden sonra sıra kendilerine geleceğini tahmin etmeleri ve Dağlı eşkıyası işinin sürüncemede kalmasını icap ettiriyordu.

Dağlı eşkıyasının faaliyetleri ilk zamanlarda *Filibe* ve havalisiyle Batı Trakya'da ve Balkan dağlarının kuzeyinde olup henüz Doğu Trakya'ya geçmemişti ve İstanbul'a hayli uzaktı; fakat 1218 H.,

⁴¹ Mühimme defteri. 221 s. 34, 35 ve Cevdet Tasnifi dahiliye vesikaları 11612 ve aynı suretle Konya Mahkemei şer'iyye sicilli. Fermanın sureti 1219 Evaili Safer. Bu fermanla Karaman Beylerbeyliğinin daimî olarak Abdurrahman Paşa üzerinde kalacağı işaret edilmiştir.

1803 M. tarihinden itibaren bunların faaliyetleri *Edirne* ile *Çatalca* aralarına da yayıldığından bu hal hükümeti korkutmuştu⁴². Dağlı eşkiyasının tesirli olarak faaliyetleri 1206 H., 1791 M. tarihlerinde Rusya ve Avusturya muharebelerini müteakip olup, hükümet bunların üzerine zaman zaman beylerbeyi, vezir rütbesindeki paşalar kumandasıyla veyahut nüfuzlu bir ve birkaç âyanı memur ettise de bir netice elde edilemediğinden nizam-ı cedid askeriyle tedipleri takarrür ederek Asakiri Şâhâne başbuğu olan Karaman Beylerbegisi Abdurrahman Paşa memur edilmişti⁴³.

Konya isyanı sebebiyle Abdurrahman Paşa'nın dağlı eşkiyası üzerine gitmesi onbir ay gecikmiş ve bu hal dağlı şekavetinin Gümül-cine âyanı Tokatçıklı Süleyman ile Filibe âyanı Hüseyin Bey gibi şahısların el altından körüklemeleriyle sahası çok genişlemişti⁴⁴.

Kadı Abdurrahman Paşa'ya muallim Asakir-i Şâhâne başbuğu unvanı verilerek *Çatalca*'ya kadar sokulmuş olan dağlı eşkiyası üzerine memur edilmiş ve Konya Valiliğinin üzerinde kalacağını mübeyyin kendisine bir de ferman gönderilmiş ve hemen hareket etmesi emrolunmuştur.

Abdurrahman Paşa, yerine bir mütesellim tayin ettikten sonra maiyyeti kuvetleriyle 10 Rebiulevvel 1219 ve 19 Haziran 1804-de *Üsküdar*'a gelmiş ve altı gün kadar *İstanbul*'da kaldıktan sonra kumandası altına verilecek nizam-ı cedid kuvvetleriyle *Davudpaşa*'ya geçti ve 1 Temmuz 1804'e kadar orada kalıp ertesi günü *Küçükçekmece*'ye hareket ve orada bir gün kaldıktan sonra Temmuz beşte *Çorlu*'ya varıp orada bulunan nizam-ı cedid askerini de kumandası altına aldı.

⁴² Dağlı eşkiyasının muhtelif tarihlerdeki reisleri şunlardır: Koca Ahmed, Hacı Manav, Kara Halil, Kümüş Çene, Raşid, Sarioğlu, Ahmetcik, Molla Ali, İsa Oğlu, Kara Feyzi, Burgazlı Deli Kadri, olup bunlardan en son çete reisleri, Deli Kadri ile Kara Feyzi idiler.

⁴³ Sultan Selim Sadr-ıâzama:

"Baharda Çorlu'ya bin kadar suvari ile bir rabıtalı mir-miran (Beylerbeği) elbette lâzımdır... iktiza edenlerle söyleşip nasıl asker olmalı ve kim tayin olunmalı bilmüzakere tertip eylesin, sen dahi mülâhaza idesin. İstanbul ovası böyle boşken bütün eşkiyalar buralara gelir rezalet olur" hattı hümayununu yazmış ve sonra nizam askerinin gönderilmesine karar verilerek Konya valisi Kadı Abdurrahman Paşa memur edilmiştir. (*Selim III. nün hattı hümayunları Enver Ziya Karal, s. 124*).

⁴⁴ Dağlı eşkiyası üzerine 1206 H., 1791 M.'den itibaren memur edilen paşalar ve bunların azilleri âyanlardan tayinler hakkında (Cevdet tasnifi ve dahiliye vesikaları No. 832) de tafsilât vardır.

Çorlu'dan Eşkîya Üzerine Hareket:

Abdurrahman Paşa Çorlu'daki nizam-ı cedid askerleriyle de birleşerek 19 Rebiulâhır 1219 ve 28 Temmuz 1804'de eşkıyanın toplanmış olduğu *Malkara*'ya hareket etti. Eşkîya *Malkara* civarındaki Bulgar köyünü siper ve hendeklerle tahkim etmiş ve nizam-ı cedid kuvvetlerine karşı koymuşlarsa da bir kaçıyüz telef verdikten sonra Balkan taraflarına doğru kaçmışlardır.

Bunun üzerine *Filibi*'den çıkarak ana yoldan *Edirne*'ye gelmekte olan Rumeli valisi İbrahim Paşa bu firarî eşkıyayı takip ile *Çırpan* kasabasına gelmiş ve bunları takibe beylerbeyi rütbesindeki paşaları tayin etmiş ise de eşkıya Balkan dağlarını aşarak (Tristinik)li İsmail Ağa'nın hududuna ve Tırnova kasabasına geçmiş olduklarından İbrahim Paşa Ruscuk âyanı Tiristiniklinin muntakasına geçmemiş ve şayet eşkıyayı takip eyliyecek olursa İsmail Ağa'nın bundan kocunacağını hükûmete bildirmiş olduğundan dağlıların tedipleri İsmail Ağa'ya havale edilmiştir⁴⁵.

Hükûmetin emri üzerine Tiristinikli İsmail bu firarî eşkıya üzerine kendisine tâbi *Hezargırat* âyanını memur ettiğinden bu suretle bir kısmı katledilen eşkıyanın bakıyyesi *Vidin*'de bulunan Parvand oğlu Osman Paşa'nın arazisine geçtiklerinden *Hezargrad* âyanı geri dönmüştür.

Dağlı eşkıyasına galebesinden sonra Abdurrahman Paşa daha ileri gönderilmeyerek *İstanbul*'a dönerken kumandası altındaki nizam-ı cedid askerinin suvarilerini Çorlu'da ve piyadesini *Tekirdağın*'da bırakması emredildiğinden anları oralara bırakarak maiyyeti kuvvetleriyle İstanbul'a gelmiş, askerini *Üsküdar*'a geçirirken Pâdişah görmüş ve muvaffakiyetinden dolayı pâdişah kendi karihasından olarak 27 C. 1219 ve 3 Ekim 1804'de Abdurrahman Paşa'ya vezirlik vermiş, Karaman Valiliğini yine üzerinde bırakmış⁴⁶ ve aynı sene Şevval tevcihatında da Konya ile beraber *Akşehir* Sancakları

⁴⁵ Hatt-ı hümayun vesikaları No. 2460.

⁴⁶ Benim Vezirim

Talimli askerler gelmiş gördüm Üsküdar geçiyorlar. Abdurrahman Paşaya rütbe-i vezaret ihsan-ı hümayunum olmuştur, üç tuğ viresin Anadoluya vezir geçip memur olduğu asker tanzimine germiyetle mübaşeret eylesin... (Topkapı arşivi No. 7014).

mâlikane suretiyle Abdurrahman Paşa'ya tevcih edilmiştir⁴⁷. Bu malikâne sancaklardan başka birer mütesellim ile idare etmek üzere Beyşehir, Kayseri, Niğde sancakları da nizam-ı cedid ocağına asker yetiştirmek üzere Abdurrahman Paşa'ya verilmiştir.

Abdurrahman Paşa'ya yapılan bu tevcih dolayısıyla kendisine gönderilen fermanda kendisinin iç ve dış dairesi halkının haricinde olarak gerek kendi memleketi olan Alanya'da ve gerek tevcih edilen mahallerdeki yerli ve yurtlu halkın dinç ve güzidelerinden suvariliğe elverişli bin kadar asker yazarak bunları kendi tarafından bütün levazım ve tayinatının temini ile - çünkü bu sancaklar asker yetiştirmek üzere kendisine verilmişti- Üsküdar ocağından gönderilecek muallimler vasıtasıyla nizam-ı cedid talimiyle yetiştirilmesi ve zabitelerinin tayinleri emrolunmakta idi.

Bu bin nefer suvarinin hazer vaktinde maaş ve tayinatı; silâh ve elbiseleri Abdurrahman Paşa tarafından temin olunacak sefer vaktinde ise maaş ve tayinlerini hükûmet verecekti.

Bu ferman üzerine Abdurrahman Paşa Konya, Karaman, ve Kayseri'den yüzer, Alacadağ kazasından kırk, Konya Ereğlisinden elli, Karapınar ile Hotamış derbendinden yüz, Bekülî derbendinden ve Kadınhandan yirmibeş, Akşehir ile İshaklıdan yüz, Ilgın ve Tatlardan elli, Niğde sancağından yüz ve Alanya'dan ikiyüzotuz beş suvari namzedi tertip etmiş ve bu faaliyeti pâdişah'ın memnuniyetini mûcip olmuştur⁴⁸.

Abdurrahman Paşa'nın Dağlı eşkıyasına galebesi üzerine Trakya havalisinde şekavete son verilmiş ve bunları zaman zaman tahrik eden *Gümülcine* âyanı Tokacıklı Süleyman'nın katli bunda müessir olmuştur. Şekavetin bastırılmasını istemeyen âyanlar bundan sonra serkeşlikte bulunurlarsa üzerine nizam-ı cedid kuvvetinin geleceğini düşünerek keyifleri kaçmıştı.

Dağlı eşkıyası işi bittikten sonra hükûmet talimli asker işini Rumeli'de de yaymak isteyerek bunu Abdurrahman Paşa'ya

⁴⁷ Kayd-ı hayat ve Malikâne suretiyle bir sancak veya vilâyetin tevcihinde o vilâyet veya sancak büyük küçük mukataat veya tevliyet vesair iltizamlar o malikâne kime tevcih edilmiş ise her sene o iltizam'lar anın vasıtasıyla mültezime verilir ve bu suretle malikâne sahibi büyük bir menfaat elde ederdi.

⁴⁸ Evasıtı Recep 1219 tarihiyle Abdurrahman Paşa'ya gönderilmiş olan ferman. (Konya Mahkemei şeriiye sicilli 1216-1222).

havale ettiği sırada Sırp isyanı da vukua gelmiş olduğundan bundan bilistifade Rumeli âyanlarını korkutmamak için Abdurrahman Paşa'nın Sırp isyanını bastırmağa memur edilen Rumeli valisi İbrahim Paşa'nın maiyyetine yardımcı olarak tayin olunduğunu ilân eylemiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ABDURRAHMAN PAŞA'NIN RUMELİYE MEMURİYETİ

Rumelideki Duruma Kısa Bir Bakış :

Anadolu tarafında Çaparoğlu Süleyman Bey'in ve Kadı Abdurrahman Paşa'nın gayretleriyle nizam-ı cedid onların nüfuz muntakalarında epi ilerlemiş askerî kışlalar yapılmıştı. Anadolu'da da herne kadar âyanlık ile idare edilen bazı muntakalar varsa da bunların içinde *Çaparoğlu* ile *Kara Osmanoğlu* en kudretlileri olup, bunlardan Çaparoğlu nizam-ı cedid'e taraftar ve Karaosman oğlu da hükûmete sadık olduklarından durum emniyet altında idi.

Bundan başka Bolu âyanı Hacı Ahmed oğlu İbrahim Ağa da nizam-ı cedid için çalışıyor ve büyük gayret gösteriyordu. Sivas ve havalisi Çaparoğlu Süleyman Bey'in genç yaşta vezir olan oğlu Mehmed Celâleddin Paşa'ya verildiğinden bu taraflar da ele alınması demektir.

Canik (Samsun) ve Karadenizin Trabzon'a kadar olan kasabaları Canik'li Hacı Ali Paşa ailesinin nüfuzları altında idiye de bunların, Çaparoğulları aralarındaki münaferet sebebiyle nizam-ı cedide aleyhdar olan Tayyar Paşa'nın hükûmetin Çaparoğluna yardımı sebebiyle mağlûp edilerek Rusya'ya kaçması dolayısıyla nizam-ı cedid aleyhine bunlardan bir zarar gelme ihtimali kalmamıştı.

İkinci derecedeki Anadolu âyanlarından *Bilecik* âyanı Kalyoncu Ali ile *Gediz* âyanı Nasuh oğlu Nasuh'un nizam-ı cedide aykırı hareketleri görülmediğinden o cihetten de endişe edilemezdi. Zaten, Çaparoğlunun şan ve kudreti herhangi bir muhalefeti bir hamlede yok edecek derecede olduğundan bu muntakalarda yeni askerî nizama karşı bir aksülamel ihtimali yok gibiydi.

Rumeliye gelince, burada durum bambaşka idi. Bu muntakada Batı Rumeli Sancak mutasarrıfı olarak yerli hanedandan Arnavut beylerinin ellerinde idi. *Yanya'yı* merkez yapmış olan Tepedelenli

Ali Paşa ise aslen Kütahya'lı bir mevlevî ailesine mensup ise de babası Veli Bey ve kendisi uzun seneler bu havalide yerleşerek nüfuz tesis ettiklerinden *Yanya* etrafı kısmen *Mora*'ya kadar bunun tesiri altında idi, fakat Tepedelenli henüz korkulacak kadar dişlenmemişti. Hükümet merkezinin zaafi sebebiyle buralarda şöyle böyle hükümete bağlı olduğundan, Tepedelenli *Ali Paşa* bir gaile çıkmadan okşanarak idare ediliyordu.

Rumelinin doğu ve orta mıntakalarıyla kuzey ve güney kısımları, Trakya ve Makedonya taraflarında da âyan ve nâzır isimleriyle mütegalibeler bulunuyordu. Bunlar kendi mıntakalarında mütesellim ve Voyvoda olarak bulunmakta idiler. Bunlardan mütesellim olanlar kendi vali ve sancak mutasarrıflarını vilâyet merkezine kabul etmeyecek onların namına iş görüyorlar ve onlara eyalet hasılatından maaşlarına mukabil pek az şey gönderiyorlardı. Voyvodalar ise ya Osmanlı hanedanına mensup sultanların veya devlet maliyesinin memurları olup idarelerindeki mukataaları iltizama vererek aldıklarının muayyen bir kısmını mahallerine yollayarak diğer kısmının fazlasını alıp istedikleri gibi hareket ediyorlardı.

Âyanlar⁴⁹ bir hükümet gibi asker besliyorlardı. Her birisinin hudutları muayyen olup zaman zaman birbirleriyle muharebe ediyorlardı. Bu hallere karşı âciz durumda olan hükümet iki tarafın

⁴⁹ Âyan, arabca göz manasına olan *ayn*'in cemidir. İstilah manası bir zümrenin seçkin büyükleri demek olup, herhangi bir vilâyet, sancak veya kazada o mahallin idaresiyle alâkadar olarak halk tarafından seçilen şahıslara *âyan* denilmiştir. Bunlar memleketin nüfuzlu ve itibarlı aileleri arasından seçilir ve hükümet tarafından hiç bir müdahale olmaz. Fakat seçilen şahsın âyanlığı valinin buyrulduzu ile tasdik edilmek suretiyle âyanın memuriyeti kat'ileşirdi.

Âyanların bilhassa on sekizinci asır sonlarındaki nüfuzları ve serkeşlikleri hükümeti düşündürdüğü için 1200 H., 1786 M. de âyanlık kaldırılarak yerine orta sınıf halk arasından olarak şehir kethüdalıkları ihdas edilmiş ise de, kethüdalar mahallî hanedan ve eşraftan olmadıklarından halk arasında sözleri geçmez olmuş, bunun üzerine 1790 da diğer bir fermanla âyanlık tekrar meydana gelmiştir. Âyanların vazifeleri memleketin idaresi işleri, asayişin temini, vergilerin tahsili gibi şeyler olup bu hizmetlerine karşılık hükümetçe kazalar halkına tevzi edilen vergiden kendilerine de bir para ayrılırdı. Fakat bunlar bu miktara kanaat etmeyerek kendilerine fazla para tahsil ederlerdi. Kendi mıntakaları dahilindeki hazine mukataalarını cüzî para ile iltizam ederlerdi. Rumelideki büyük âyanlardan Rusçuk âyanı Tristinikli İsmail Ağa ile Serez âyanı İsmail Bey'in emirleri altında ikinci derecede kaza âyanları vardı.

arasını bulmak için memurlar yollıyor ve mahallî halkın perişan olmamasını temin etmek istiyordu.

Âyanların ellerindeki yerler mülki teşkilât mücibince hükümet tevcihatında kime verilmişse âyan olan şahıs oraya tayin edilen vali veya mutasarrıfın mütesellemi yani vekili olmakla beraber o vezir ve beylerbeyini kendi mıntakasına sokmayarak ona muayyen dirliğinden para gönderirdi.

Bunların bu tahakkümleri ve tegallüpleri yetmiyormuş gibi yukarıda geçtiği gibi dağlı eşkıyası da hükümetin başına ayrı bir belâ kesilmişti. Bazı âyanlar çıkarlarına göre bunları tahrik ediyorlardı. Bundan dolayı şekavetin arkası alınamıyor ve bu hal âyanların işlerine geliyordu.

İşte Rumeli böyle bir durumda iken Üçüncü Selim *İstanbul* ile *Edirne* arasını Dağlı eşkıyasından temizledikten sonra bu mıntakada *Vize*, *Çorlu* ve *Ereğli* taraflarında nizam-ı cedit askerî teşkilâtı yapmak isteyerek o taraflara fermanlar yollamış ve oraların kadılarından da *Levent Çiftliği* ve *Uskûdar* ocaklarına neferat tertip olunmak üzere olduğuna dair ilâmlar gelmiş olduğundan bu hal nizam-ı cedit askerinin Rumelide de kurulabileceği ümidini vermişti⁵⁰.

Bunun için pâdişah cepheden teşebbüs etmek istemeyerek daha doğrusu herhangi bir muhalefete karşılaşmak ihtimaline karşı tedbirli bulunarak âsi Sırpların tedipleri için Rumeli valisi İbrahim Paşa'yı tayin eylediği gibi ona yardımcı olarak Kadı Abdurrahman Paşa'yı nizam-ı cedit askeriyeye memur edip *Edirne*'de bulunmasını ve lüzumu halinde İbrahim Paşa'ya yardım etmesini emreylemişti.

Rumeli âyanları içinde en dişlisi Ruscuk ve havalisi âyanı Tiristinikli oğlu İsmail Ağa idi. Bu adam tedbirli, sırasına göre yumuşak ve muti ve işine gelmediği zamanda da serkeş ve tehlikeli idi. Hükümete karşı isyan etmemekle beraber her zaman isyan edecek gibi hareketleriyle bir gaile çıkartmak istemeyen hükümeti sindirmiş ve bu suretle âyanlık mıntakasını genişleterek *Vidin* ve havalisindeki Pazvant oğlu Osman Paşa mıntakası hariç olarak Tuna ile Balkan dağları arasındaki sahayı idaresi altına aldıktan başka Balkanın güneyinde de nüfuzunu hissettirmişti.

⁵⁰ Başvekâlet arşivi Emîri tasnifi (Sultan Selim-i Sâlis devri vesikaları) No. 1327, 1328, 1329 sene 1219.

Vidin'de bulunan Pazvantoğlu Osman Paşa mühim serkeşlerdendi. Kendisinin 1797 tarihindeki isyanında üzerine sevkedilen Küçük Hüseyin Paşa kuvvetlerine karşı koymuş, *Vidin* kalesine kapanarak mücadele etmiş, bu sırada Bonapart'ın *Mısır*'ı işgali dolayısıyla mecburen muhasara kuvveti kaldırılıp kendisine paşalık verilmişti. Pazvant oğlu isyan halinde olmamakla beraber, mıntakasını keyfi olarak idare ediyordu ve Dağlı eşkiyasını himaye ederek fırsat zuhurunda onları devletin başına gaile çıkarmak için salıvererek devleti meşgul etmeği ihmâl etmiyordu.

Bu ikisinden sonra Balkanın kuzeyindeki âyanlardan *Silistre* âyanı Yılıkoğlu Süleyman geliyordu. Bu şahıs çok cessus ve pek gözlü olup hudud meselesinden dolayı hasmı olan Tristinikli İsmail ile uğraşmakta idi. Tristinikli'ye karşı Pazvantoğlu Osman Paşa da düşmandı. Tristinikli ile Yılıkoğlu arasındaki mücadelede hükümet bazen Yılıkoğlunu tutuyorsa da zaman zaman tazıya tut tavşana kaç siyasetini takip ederek âyanların birbirleriyle ittifak etmemelerini istiyordu. Bundan dolayı en nüfuzlu devlet ricalinden sadr-îâzam kethüdası İbrahim Nesim Efendi'nin tesiriyle *Deliorman* âyanı bulunan Yılıkoğlu Süleyman bir engel olmak üzere onun burnunun dibine *Silistre* mütesellimi tayin edilmişti. İşte bu suretle bu iki âyan arasındaki ziddiyet ve muhasama Tiristinikli'nin en sadık ve cesur adamı olan Alemdar Mustafa Ağanın meydan almasına kadar devam etti. Bu Alemdar Mustafa Ağa, Tiristinikli'nin son zamanlarında onun tarafından *Hezargrad* âyanlığına tayin edilmişti.

Bunlardan sonra Rumelinin güney mıntakasında dişli ve serkeş âyanlardan evvelce *Sultan yeri* ve sonra *Gümülcine* âyanı olan Tokatcıklı Süleyman vardı. Tokatcıklı Süleyman eşkiyalıktan gelme olup *Gümülcine* âyanı Mestan Ağa'ya intisap ederek evvelâ (*Sultan yeri*) ve ağasının ölümünden sonra da *Gümülcine* âyanı olmuştu. Bunun sıkıştıkça hükümetin başına bir gaile çıkarmasından ve dağlı eşkiyasını zaman zaman tahrik etmesinden dolayı devlet merkezi yılmıştı. Fenalıkları bildiği halde hükümet kendisini okşayorsa da Tokatcıklı her fırsatta melanetini meydana koymaktan çekinmiyordu. Nihayet *İşkodra* mutasarrıfı ve Rumeli valisi İbrahim Paşa'ya gizlice gönderilen bir fermanla bu şahsın idamı emredildiğinden onun tarafından sıkıştırılan *Tokatcıklı* mağlûp olarak kaçmışsa da, *Tirnova* tarafından Tiristinikli kuvvetleri tarafından yakalanarak katledilmiştir (1219 H. 1804 M). Dağlı eşkiyasının güvendiği bu şahsın katli

üzerine bu eşkıya Kadı Abdurrahman Paşa'dan da son darbeyi yiyerek ortada kendilerini tahrik eden hâmiden mahrum kalınca ortadan kalkmışlardır.

Güney Rumeli âyanları içinde en nüfuzlu ve hükûmetçe itibarlı kapucubaşı pâyesinde olan Serez'li İsmail Bey'di. Bu zat 1061 H., 1651 M. ve 1068 H., 1606 M.'de iki defa veziriâzam olan Siyavuş Paşa ahfadındandı.

İsmail Bey zeki, mutedil, uzağı görür, devlete sadık olup işleri duruma göre idare eder ve bu suretle hem devlet nüfuzunu hem de kendi itibarını muhafaza etmesini bilirdi. *Manisa*'daki *Karaosman Oğulları* ayarında bir şahsiyetti. Çaparoğlu gibi nizam-ı cedide hizmeti olmadığı gibi aleyhinde de bir hareketi görülmemişti. Etraftaki âyanların nizam-ı cedid askerî teşkilâtına aleyhdar olmaları cihetiyle İsmail Bey, hükûmetle âyanlar arasındaki ihtilâfı hal etmek suretiyle iki tarafı da idare etmesini biliyordu.

İsmail Bey'in nizam-ı cedidi isteyip istemediği belli olmamakla beraber bütün âyanlar gibi herhalde hükûmetten çekingen idi, fakat verilen emirleri ifa etmek veya makul sebepler göstermek suretiyle hareket ettiği için Rumeli işlerinde hükûmetin işini kolaylaştırıyordu. Kadı Abdurrahman Paşa hükûmete Edirne havalisi âyanlarının kendisine karşı cephe aldıklarını yazdığı sırada İsmail Bey'in nizam-ı cedid askerî teşkilâtına aleyhdar olduğuna dair bir hali görülmediğini beyan etmişti. İsmail Bey'in emri altında da Kaza âyanları vardı.

İşte serbest idareye alışmış olan bu âyanlar kendi serbestilerini tahdit edecek olan hiç bir nizamı bağlanmak istemeyerek hükûmet içinde hükûmet sürmek istiyorlardı; bundan dolayı nizam-ı cedid teşkilâtına yan gözle bakıyorlar ve Abdurrahman Paşa'nın Rumeli'ye geçmesine kadar aleyhdarlıklarını meydana vurmuyorlardı.

Üçüncü Selim Rumeli ahvalini ve âyanların durumlarını bildiği için nizam-ı cedid askerini ilk önce Anadolu'da tedarik etmeği düşünerek oradan işe başlamıştı. Nihayet teşkilâtın Anadolu'nun muayyen mıntakalarında yerleştiğini gördükten sonra bu halden ümide düşerek bu nizamın Rumeli'de tatbikine karar vermiş ve Sırp isyanı dolayısıyla⁵¹ bu nizamı tatbikine karar vermişti.

⁵¹ Sırp lar, Belgrad dayılarının mezaliminden dolayı -çünkü, Dayılar, Sırp ileri gelenlerinden bir kaçını ve keşişlerini öldürmüşlerdi - Kara Yorginin kumandası altında olarak ilk zamanlarda yedi, sekiz yüz kişilik bir kuvvetle isyan etmişler

Hükûmet kararlaştırılan plân üzerine Rumeliye geçirilecek nizam-ı cedid askeri, Sırlar üzerine memur edilen Rumeli Valisi İbrahim Paşa'ya yardımcı olarak *Edirne*'de bulunacak ve lüzumu halinde İbrahim Paşa'nın emri üzerine hareket edecekti. Bu karar üzerine Rumeliye geçirilecek olan nizam-ı cedid askerinin yani o zaman verilmiş isim üzerine (Asker-i Şâhâne) nin kumandanlığı Karaman valisi Kadı Abdurrahman Paşa'ya verilerek İstanbul'a davet olunmuştu (1221 Safer ve 1806 Nisan).

Abdurrahman Paşa'nın Rumeliye geçmesinden evvel *Edirne* Bostancı ocağındaki bozukluğu yoluna koymak ve ocakta esaslı bir teşkilât yapmak, daha doğrusu nizam-ı cedid işine *Edirne* Ocağından başlamak üzere Kapucubaşılardan eski Bostancıbaşı Ahmed Ağa *Edirne* Bostancı başlığına tayin olunarak gönderilmişti (1221 Rebi-ülevvel ve 1806 Mayıs)⁵².

* * *

ve bunlarda bilmukabele köylerdeki müslümanlardan dörtüz kadarını öldürüp mecutlarını çoğalmışlar ve onbeş bin kişilik bir kuvvetle Belgrad üzerine yürüyüp dayı-ları mağlûp ederek İç kaleye kaçırmışlardı (Sene 1218 Zilhicce ve 14 Mart 1804).

Bu başarı Sırlara cesaret vererek onların kurtuluş ümitlerini kuvvetlendirdi. Bunun üzerine asilere karşı Bosna Valisi Ebubekir Paşa memur edildi. Ebubekir Paşa isyanın sebebini anlayarak bir tertiple Belgrad Kalesindeki dayıyı idam ederek isyanı bu suretle bastıracağını ümit etmişti; fakat Rusya Sırları isyanda devam etmek üzere tahrik eylemeleriyle isyan genişledi ve aynı zamanda yine Rusların tahrikiyle Karadağ halkı da isyan ettiğinden Ebubekir Paşa Karadağ tarafına tayin olunarak Sırp isyanının bastırılması Rumeli valisi İşkodralı İbrahim Paşa'ya havale edilip lüzumu halinde ona yardım etmek üzere Abdurrahman Paşa'nın *Edirne*'ye gelmesi münasip görülmüştü.

⁵² Sırların isyanı sebebiyle 1806'da Rumeli Valisi İbrahim Paşa o tarafa memur olup icabında buna ne suretle yardım edeceği Bâbiâlide görüşülmüş ve pâdişah bu hususta müzakerede bulunanların mütalealarını tahriren bildirmelerini emreylediğinden takdim edilen mütalealardan Sadr-iâzam kethüdası İbrahim Nesim Efendi'nin mütaleasını diğerlerine tercih etmişti.

İbrahim Nesim Efendi'nin mütaleasında Rumeli valisine yardım için muallim asker başbuğu *Abdurrahman Paşa*'nın külliyetli nizam-ı cedid askeriyle Rumeliye geçirilmesini, *Edirne* veya *Sofya*'da bulunarak Rusların taaruzları halinde elde hazır bir kuvvet bulunabileceğini yazmış olduğundan Sultan Selim bu mütaleayı muvafık görmüştü.

Hükûmet bu halden istifade ile nizamı bozulmuş olan *Edirne* Bostancı ocağını nizama sokmak isteyerek oraya sabık Bostancı başılardan Gümüştane Maden emini Ahmed Ağayı tayin eylemişti. Hattâ Ahmed Ağa *Edirne* Bostancı Başlığına tayin edilmeden evvel sadr-iâzam Anadolu'da kışlalar inşasıyle teşkilâtı genişleyen

Bu hulâsadan sonra nizam-ı cedidin Rumelide tatbikinin niçin mümkün olmadığını anlamak için devlet merkezi olan İstanbul'daki duruma kısaca bir bakalım:

24 Muharrem 1220 ve 24 Nisan 1805'de yedi seneye yakın sadr-iâzamlıkta bulunmuş olan Yusuf Ziya Paşa nizam-ı cedidin gelişmesine büyük gayretler sarfederek pâdişahın arzusuna uyarak samimî surette çalışmıştı, kendisinde mevki hırsı olmadığından Sultan Selim'in pek ziyade îtimat ettiği ve âdeta şımarttığı devlet ricali ve bilhassa sadr-iâzam kethüdası İbrahim Nesim Efendi ile hoş geçinerek mevkiini uzun müddet muhafaza etmişti.

Nizam-ı cedid askerinin çoğaldığını gören yeniçeriler ve ocak ağaları bundan sonra kendilerine lüzum kalmayacağını düşünerek homurdanmağa ve şurada burada dedikoduya başlayarak nizam-ı cedid askeri taraftarı olan devlet ricali aleyhinde de husumetlerini gösterir olmuşlardı.

Bu gidişin neticesinin iyi olmayacağını hisseden sadr-iâzam Yusuf Ziya Paşa sıhhi mazeretleri ileri sürerek hizmetten afvını istediğinden arzusu kabul edilerek yerine bostancıbaşılıktan yetişme olup o tarihte Kapdanı Derya bulunan Hafız İsmail Paşa vezir-i âzam olmuştu (1220 Muharrem 4 ve 1805 Nisan 4).

Yeni sadr-iâzam, sefeli gibi uysal ve idareci olmayıp nüfuzu, hakikaten sadr-iâzam nüfuzunun üstünde olan sadr-iâzam kethüdasının aşırı durumunu çekemiyerek işlerde müstakil kalmak için İbrahim Nesim Efendi'yi yerinden uzaklaştırmak isteyen⁵³ Hafız İsmail

nizam-ı cedid askerinin Rumelide'de yapılması için Edirne, Karıştıran ve Yapağıcıda birer kışla inşasıyla o havaliden asker yazılmasını arzettiği sırada Edirne Bostancı Ocağının da nizama girmesi için Sultan Selim Hotin Muhafızı Mehmed Paşa'ya Çirmen, Kırkkilise ve Vize sancaklarının verilerek Edirneye getirilmesini emretmiş ve faaliyete geçilip kışlalar inşasına teşebbüs edilmiş ise de, asker yazılması mümkün olmamış ve daha sonra Mehmed Paşa'nın getirilmesinden sarfınazar edilip Edirne Bostancıbaşılığı Ahmed Ağa'ya verilmişti. (*Hattı Hümayun vesikaları sandık 23, hat No. sı 8*).

Sultan Selim'e bu arzıyı takdim eden Sadr-iâzamanın Yusuf Ziya Paşa veya halefi İsmail Paşa'dan hangisi olduğu malûm değilse de İsmail Paşa'nın Nizam-ı ceditte aleyhdar olması sebebiyle teklifin Yusuf Ziya Paşa tarafından olduğu anlaşılıyor.

⁵³ Üçüncü Selim, sadr-iâzamlı, kethüdanın aralarının açık olduğunu haber alınca bir gün bilhassa sadr-iâzam'a:

"Bizim İbrahim Kethüda gayet sadık işgüzarlıkta akranına fâiktir." diye imtizaç etmelerini tavsiye etmiş ise de, devlet işlerinin merkezi olan Bâbiâlidenden sadaret

Paşa, kendi maiyeti olan kethüdanın nüfuzu altına girmek istemediğinden şahsî husumeti nizam-ı cedid aleyhine çevirmek suretiyle bu hayırlı teşkilâtın bozulmasında âmil olmuş ve Rumelide Kadı Abdurrahman Paşa'ya karşı olan husumet onun eli altından körüklenerek alevlenmiştir⁵⁴.

Kadı Abdurrahman Paşa'nın İstanbul'a Gelmesi :

Abdurrahman Paşa 1221 Safer, 1806 Nisan'da gönderilen fermanda maiyeti ve hazırlamış olduğu nizam-ı cedid askeriyle Rumeliye memur olduğu bildirilmesi üzerine 15 Safer ve 4 Mayıs'ta kapucubaşı rütbesinde iken 17 Şaban 1220 ve 10 Kasım 1805 tarihinden beri⁵⁵ Rumeli Beylerbeyi pâyesinde olan oğlu Abdullah Hulûsi Paşa'yı yerine mütesellim bırakarak⁵⁶ Konya'dan hareket edip 1806 Haziranda bazı kuvvetlerinden başka suvari ve piyade nizam-ı cedid askeriyle İstanbul'a gelmiştir⁵⁷.

Abdurrahman Paşa mükerreren Sultan Selim tarafından kabul olunarak iltifata mazhar olmuş görüştükleri sırada Pâdişah, bu nizam-ı cedid işinde sebat edeceğini vadederek Abdurrahman Paşa'yı teşci etmiş⁵⁸ ve *hümayun âbâd* (Bebek) kasrındaki bir görüşme esnasında Sultan Selim :

"Bu nizam-ı cedid maddesi mutelezzat-ı nefsanîyyeden değil ki onunla zevkiyab olayım. Bundan meram mücerred âdâya mukabele bilmisil ile ahz-ı intikam ve memalik-i mağsubeyi istirdad ile yine devr-i islâm eylemektir, avam-ı nasın bu dakikadan gafil olmaları hali garîp manadır" demiştir⁵⁹.

Sadr-iâzam Hafız İsmail Paşa, İbrahim Nesim Efendi hakkında pâdişahın tevaccühünü çekemediği gibi bu defa pâdişah tarafından müteaddid defalar huzuruna kabul edilerek büyük iltifata nâil olan

nüfuzunu paylaşmak müşkil olduğundan gittikçe araları daha ziyade açılmış ve İsmail Paşa haris bir vezir olduğundan İbrahim kethüdayı düşürmek için her türlü fenalığı göze almış ve hattâ Ruscuk âyanı Tiristinikli oğlu İsmaili devlet ricalini öldürtüp devlete bir nizam vermek üzere isyana tahrik ile İstanbul'a davet etmişti (Cevdet Tarihi c. 8 s. 62, 63).

⁵⁴ Asım Tarihi, c. 1, s. 119.

⁵⁵ 1225 ilâ 1226 senelerine ait atik vüzera defteri s. 171.

⁵⁶ Abdurrahman Paşa'nın, oğlu Abdullah Hulûsi Paşa'yı yerine mütesellim tayin ettiğine dair 15 Safer 1221 tarihli buyruldu. Konya şerî mahkemesi sicilli.

⁵⁷ Asım Tarihi, c. 1, s. 102.

⁵⁸ Asım Tarihi c. 1. S. 15.

⁵⁹ Asım Tarihi c. 1. S. 106 Cevdet c. 8. S. 62.

Abdurrahman Paşa'yı da rakib sayarak kışkırdığından onun da muvaffak olamaması için el altından çalışıyordu. Bundan dolayı Rumeli âyanlarının en nüfuzlusu olan Ruscuk âyanı Tiristinikli İsmail Ağaya gizlice adam göndererek, pâdişahın etrafındaki devlet ricalini öldürdükten sonra devlete bir nizam vermesini teklif etmiş ve İsmail Ağada bu teklife muvafakat ederek ilk teşebbüs olmak üzere Kadı Abdurrahman Paşa'nın Rumeliye memur edilip Edirneye gelmesinden kuşkulanan Edirne âyanı Dağdeviren oğlu Mehmed Ağayı mukavemete teşvik eylemiştir⁶⁰.

Bunun üzerine *Dağdeviren oğlu*, kendi nüfuzu altındaki âyanları tahrik ederek Abdurrahman Paşa kuvvetlerine karşı koymağa karar vermiştir. Abdurrahman Paşa'nın *Edirne*'ye kadar hareketinde maiyyetindeki külliyetli nizam-ı cedid askerine zahire tedariki için yol üzerinde ve yola yakın yerlerdeki kadılara ve âyanlara fermanlar gönderilmiş ise de bunlar ilk müessir tedbir olmak üzere orduyu aç bırakmak suretiyle mukavemete karar vererek nizam-ı cedid ordusunu can damarından vurmağı kararlaştırmışlardı.

İkinci Edirne Vak'ası⁶¹ :

Kadı Abdurrahman Paşa, Sırp eşkıyasını tedibe memur edilen Rumeli valisi İbrahim Paşa'ya yardım etmek üzere *İstanbul'a*

⁶⁰ Bu dağ deviren oğlu Mehmed Ağa, Süleyman adında aşağı tabakadan bir şahsın oğludur. Büyük bir yığın teşkil eden bir süprüntüyü nehre yuvarlamasından dolayı tezyif makamında kendisine Dağdeviren denilmiş. Onun oğlu Mehmed Ağa cessus, cüretkâr bir şahıs olup Edirne âyanı ve Edirne Bostancıbaşısı olmuş ve büyük nüfuz peyda etmişti. Bundan dolayı hükümet kendisine karşı yumuşak davranmış ve o da bu halden şımararak kafa tutmağa başlamış yenilik aleyhdarı olduğundan yeniçerilerin müzaheretleriyle kendisine dokunulamamıştır. Hususiyile nizam-ı cedid kuvvetlerine karşı mukavemeti ve Kadı Abdurrahman Paşa'yı geri çekilmeğe mecbur etmesi sebebiyle şımarıklığı çekilmez hale gelmişti. Sultan İkinci Mahmud zamanında kendisi ve taraftarları pâdişah aleyhine bazı münasebetsiz sözlere cür'et ettikleri haber alınınca 1232 H., 1817 M. de bostancıbaşılıktan azledilerek bir vesile ile katline karar verilmiştir. Nihayet kendisine yumuşak yüz gösterilip sürre emini tayin edilip Hicaz'a yollanmış ve avdetinde güney suriyede Dera'da Müzeyrib mevkiinde Emîr-i hac Salih Paşa'ya gizlice gönderilen bir emirle katlolunarak aynı zamanda Yergökü emini bulunan biraderi Ahmed Ağa da katledilmiştir. (*Şâni zade tarihi c. 2, s. 353, 356. sene 1233*). Sürre emini Salih Paşa, Dağdeviren oğlunun katli hakkındaki fermanı saklayarak bu adamın kendi nüfuzunu kıracak hareketi sebebiyle tarafından katledildiğini yazar (*hattı hümayun vesikaları 19169 B*)

⁶¹ Tarihlerimizde iki Edirne vak'ası vardır. Birisi 1115 H., 1703 M. de Sultan

geldikten sonra gerek kendi getirdiği ve gerek Üsküdar ve Levend Çiftliği ocaklarından aldığı yirmi dört bin kişilik bir kuvvetle ⁶² *Davud Paşa*'ya geçmiş ve orada hazırlığını tamamladıktan sonra 1221 Rbi-ülâhır'ın ortalarına doğru yani 1806 Haziran sonlarında hareket etmişti ⁶³.

Abdurrahman Paşa, epi zaman evvel İstanbul'a geldiği halde Rumeli valisi İbrahim Paşanın henüz Sırp âsileri üzerine gitmemesinden dolayı hareketi tehir edilmiş ise de isyanın genişlemesine mebni süratle Edirne'ye hareketi ve lüzumunda Rumeli valisine yardım etmesi emrolunmuş ve bu husustaki ferman bizzat kendisine verilmiştir ⁶⁴.

El altından fesat neticesini hazırlamış olan Sadr-iâzam Hafız İsmail Paşa zâhirde işe ehemmiyet vermiş görünerek Rumeli valisine göndermiş olduğu tahriratta âyanların, Abdurrahman Paşa'nın Rumeliye geçmesinden endişe etmemelerini ve bunun Sırp isyanı dolayısıyla kendisine yardım için gönderildiğini ve bu hususların Edirne'ye bildirilerek nasihat edilmesini yazmıştır; çünkü Edirneliler nizam-ı cedit için *Edirne*'den asker alınacağını duyarak mukavemete karar verdikleri hükümetce haber alındığından ⁶⁵ Sadr-iâzam bundan dolayı İbrahim Paşa'ya tahrirat göndermiş ve aynı zamanda Abdurrahman Paşa'nın Sırp isyanı sebebiyle *Edirne*'de kalarak Rumeli valisine yardım edeceği hakkında ve *İstanbul* ile Edirne arasındaki kazalara fermanlar yollanmıştır ⁶⁶.

Rumeli valisi İbrahim Paşa, sadr-iâzam'ın tahriratına vermiş olduğu cevapta bazı müfsitlerin (devleti aliyye bu askeri tevekkeli çıkarmadı, bizim üzerimize gelecek ve kazalarda muallim asker yazacak) diye tedarikâta başladıkları ve *Edirne* ehalisinin de korku-

İkinci Mustafa'nın hal'i ve Üçüncü Ahmed'in cülûsiyle neticelenen vak'a olup ikincisi de 1221 H., 1806 M. de Kadı Abdurrahman Paşa'nın Rumeliye geçmesi ve Edirne'ye gitmek istemesi sebebiyle vukua gelen vak'adır.

⁶² Asım Tarihi, c. 1, s. 106 ve Cevdet Tarihi, c. 8, s. 62.

⁶³ Bu hususa dair olan ferman Mühimme defteri No. 223 (Son sahifeler) Sultan Selim Rebiülâhırın onuncu Cumartesi günü tebdili kıyafetle (İzzet Âbâd) kasrına gitmiş sonra Levend Çiftliği etrafında ikamet eden Kadı Abdurrahman Paşa ve Asakiri hassa yâni nizam-ı cedit ordularını temaşa ettikten sonra tekrar İzzet Âbâd'a dönmüştür (Saray Vakayinamesi). Millî Emlâkten arşive devredilen onbir numaralı defter s. 43).

⁶⁴ Mühimme defteri, 223, Son sahifeler.

⁶⁵ Mühimme defteri, 224, s. 75 (1221 Rebiülâhır evahiri tarihli ferman).

⁶⁶ Mühimme defteri, No. 224, s. 79 (Cemaziyelevvel tarihli ferman).

larından muhalefete kalkarak galeyana halinde bulduklarını ve serkeşçe hareket ettiklerini ve kendisinden haber gelinceye kadar Kadı Abdurrahman Paşa ordusunun *Edirne*'de kalmasını bildirmiştir⁶⁷.

Abdurrahman Paşa'nın ordu ile Rumeliye hareketinin Tiris-tinikli İsmail'i telâşa düşürerek Balkanın kuzeyindeki âyanlar arasında panik baş göstermiş olduğunu 14 Ca. 1221 ve 30 Temmuz 1806 tarihli tahriratiyle Eflak Voyvodası hükûmete bildirmiştir⁶⁸.

* * *

Nizam-ı cedidin genişlemesi, Avrupa usulünde muntazam talimli bir ordu hazırlanmakta olması, talimsiz ve kuru kalabalıktan ibaret olup İstanbul sokaklarında kaldırım kabadayılığı yaparak muharebede düşman önünden kaçan yeniçerileri ve ocak kodamanlarını düşün-dürüyordu.

Birinci Abdülhamid'in büyük oğlu veliaht şehzade Mustafa bir an evvel hükümdar olmak hırsıyla hareket etmek istediğinden nizam-ı cedid aleyhine olarak el altından yeniçerileri tahrik ediyor ve bu hal nizam-ı cedide muhalif olan sadr-ıâzamın plânını kolay-laştırıyordu.

Tekirdağlıların Muhalefeti :

1218 H., 1803 M. de ve bir sene sonra dağlı eşkiyasının *Silivri* taraflarına kadar sokulmaları üzerine bunlara karşı nizam-ı cedid askerinin suvari ve piyadelerinden bir miktar sevkolunarak eşkiya *Çorlu*'dan öteye tardedilmiş ve 1804 de de Kadı Abdurrahman Paşa Rumeli tarafına geçirilerek *Malkara*'da eşkiyaya galebe çalıp avdetinde nizam-ı cedid askerinin bir kısmı geri alınmayarak bunların suvarisi *Çorlu*'da ve yayaları da *Tekirdağ*'nda yerleştirilmişti.

⁶⁷ Hattı hümayun vesikaları, sandık 20 Hat numarası 67.

⁶⁸ Hattı hümayun vesikaları, sandık 15, Tiristinikli İsmail kendisine karşı yeni-çerileri müzahir yapmak için "yeniçeri serdarlıkları kaldırılacak ve yeniçeri ocağı kanunu bozulacak" diye yalan havadisler neşriyle ocaklıyı tahrik eylediği haber alınarak bunun aslı olmadığı 1221 H. tarihli bir fermanla ilân edilmiştir (Mühimme 224 s. 100, 101). Bu Edirne vak'ası esnasında Tiristinikli İsmail kendi adamlarından birisi tarafından katledilmiş ise de buna mensup kuvvetler Edirne vak'asının sonuna kadar İstranca taraflarında bulunarak nizam-ı cedid askerini tehdit eylemişlerdir.

Sultan Selim bu kuvvetlerin *Çorlu* ve *Tekirdağ*'ında bulunmalarından istifade ile daha Abdurrahman Paşa Rumeliye geçirilmeden evvel *Tekirdağ*'ı ve *Çorlu* havalisinde nizam-ı cedit için yeni efrat toplayarak bunları Karıştıran kurbunde *Yapuağaç* mevkiinde bir kışla bina edip *Yapuağaç* ustasını oraya kışla ağası tayin ve emrine de üçbin nizam-ı cedit askeri vermiş bunların muntazaman kurs ve ateşli talim yapmalarını emretmiş ve bu hususta kazalara fermanlar ve sadr-ıâzam tarafından tahriratlar gönderilmişti.

Hükûmet bu teşkilâta sebep olarak o civardaki halkın evlât ve ailelerini dağlı eşkiyasının fenalıklarından muhafaza etmek olduğunu beyan eylemişti. Hükûmetin bu tertibine karşı Edirne âyanı *dağdeviren oğlu* ve diğer ileri gelenlerden bir kısmı aceba bizler hacir ve şecer (taş ve ağaç) makulesi gibi mi olacağız diyerek Edirne Bostancı başısı ile görüşüp yeniçerilerle bostancılara bu nizam-ı cedit askeri sizleri gide gide bakkal çırağı ve reaya gibi hizmetlerde kullansalar gerektir diye hem onları ve hem Edirne havalisini tahrik etmişler ve muhalif cephe almağa teşebbüs etmişlerdi.

Çorlu'nun doğu tarafındaki halk bu ferman ve emirlere candan itaat ve hattâ kendilerine binbaşı da tayin ederek asker namzedi yazmağa başlamışlar ise de, *Çorlu*'nun batısındaki kasabalar *Edirne*'den yapılan telkinat üzerine gevşek davranarak bu hususta Edirnenin tesiri altında bulunan *Tekirdağ*'lıların alacakları vaziyeti beklemekte idiler.

Bu hususa dair olan fermanlardan birisi de bir sene sonra *Tekirdağ*'na gönderilmiş ve asker yazılması emrolunarak kışla inşası için mimarlar yollanmıştı. *Tekirdağ* kadısı, haşin bir zat olup oraya evvelce yerleştirilen nizam-ı cedit piyade askeri meselesinden dolayı münasebetsiz sözler söylemiş olduğunu piyade nizam-ı cedit kumandanının yazması üzerine bu kadı azlolunarak yerine diğer birisi gönderilmişti. Evvelki kadı nizam-ı cedit aleyhdarı olup yenisi de bu nizama taraftar olanlardandı.

Yeni *Tekirdağ* kadısı yeni asker yazılması hakkında mahkemeye gelen ferman ile sadr-ıâzamin mektubunu alâkadarları celp ile mahkemede okutmuş ve bu hususta cevap istemişti. Davet edilen şahıslar meseleyi görüşmek üzere bir iki gün müsaade istemişlerse de kadı acele bir cevap verilmesi için ısrar eylediğinden bir netice alınmadan dağılmışlardır. Fakat bir kaç saat sonra tahrik edilen *Tekirdağ*'daki

yenîçeriler gönderilen fermana muhalefet ile mahkemeye hücum etmişler, bunun üzerine canını kurtarmak isteyen kadı ile kethüdası ve mahkeme kâtibi, Tekirdağı âyanının konağına kaçarlarken sokakta öldürülmüşlerdir⁶⁹.

Bu vak'ayı müteakip eşraftan bazıları ve yeniçeri zabiti derhal nizam-ı cedid askerinin bulunduğu hanlara giderek onların zabitlerine memleketin haşeratı ayakta olup burada kalırsanız şayet ki iki taraftan bir kavga çıkar, çoluk çocuk ayak altında kalır, sükûnetle askeri kışla dışına çıkarın demeleriyle bunların binbaşısı Bekir Ağa ve diğer nizam-ı cedid zabitleri askeri toplayıp kasabaya bir kaç saat mesafede bir köye götürmüşlerdir.

Bu durum üzerine cezalandırılacakları muhakkak olan Tekirdağı yeniçerileriyle nizam-ı cedid aleyhdarları etraftaki kazalardan kendilerine yardımcı istediklerinden bunlar da gelip kasabaya dolmuşlardır. Bundan başka *Edirne*'den de kendilerine yardım edileceği ve nizam-ı cedid işini taahhüt eylememeleri gerek Tekirdağlılara ve gerek diğer kazalara bildirilmiş olduğundan mesele ciddî bir şekil almıştır.

Bu hal hükümet tarafından haber alınınca ne yapılması icabedeceğine dair bir karar verilememiş, sükût edilse yaptıkları yanlarına kalarak yazılması emredilen asker yazmağa halel geleceği ve bu suretle hâdiseyi çıkaranların şımaracakları düşünölmüş ve

⁶⁹ Yayla imamı vekayinâmesinde bu Tekirdağı hâdisesi şöyle anlatılıyor:

“Ol esnada devlet tarafından Tekirdağına bir ferman irsal olundu kim nizam-ı cedidi kabul edin deyu. Mübaşir mahkemeye varıp vücut-ı belde cem olunup ferman fetih ve kıraat olundukta cemii vücut-ı belde şöyle cevap eyledilerkim bizim ata ve dedelerimiz yeniçeridir. Bizler dahi yeniçeriyiz. Bizler nizam-ı cedidi kabul etmeyiz” deyüb şol vakte tesadüf eylediği günlerde Cuma günü ve Ezanı Muhammedî okunup ehali camii şerife gidelim edayı salât edelim dediklerinde kadı-i belde cevap eyledi ki (bu fermanı âlinin tenfizi edayı salat-ı cumadan efdal ve elzemdir.” dedikte hemen yeniçeri taifesinden bir kaç yiğit dal bıçak olup kadı-i beldeyi pare pare eylemiş mübaşir dahi pabuçsuz kaçıp Asitaneye bu haberi vermiştir. Bu hâdiseyi, Câbi Efendi, vekayinâmesinde şöyle anlatıyor: s. 59, 60.

“... bu defa ferman gelip hükümetten de tekid edilince hâkim bunlara ne güne cevap verecek iseniz söyleyiniz diye ehaliye sertce hitap edince bunlar da bizler nizam-ı cedidin bu belde olduğına razı değiliz ve Edirnededen de bize haber geldi devlet Edirnedede kışla yapacak olursa bizler koymayacağız diyorlar böyle ihdasî nesne istemeyiz demeleri üzerine hâkim bu ne demektir? Belde pâdişahındır, sizlere ne karar ve asker dahi pâdişahın, yeniçeri olana yeniçeri zabiti karışır ve sizin sözlerinizden pâdişaha itaat etmemek çıkar aklınızı başınıza devşirin deyince hemen bir kaç kişi tabanca ve bıçağına davranup kadıyı parçalamışlardır.”

Çorlu'daki suvari askerine piyadelerin de iltihakı ve bundan başka İstanbul'dan da nizam-ı cedid askeri yollanarak bu işe cür'et edenlerin tedipleriyle asker yazılması hususu takarrür etmişti. Fakat nedense bu işin bu suretle cezrî olarak halli tarafına gidilmemesi hakkında ortaya bir fikir atılmış⁷⁰ ve bunda:

Tekirdağında toplanmış olan ve muhaliflerin mevcudu üç bin ile beşbin arasındadır. Bunlar yaptıkları işten dolayı cezalandırılacaklarını düşünerek *Edirne* ve diğer kazalardan da yardım isteyeceklerinden kuvvetleri artacaktır." denilerek asker sevki münasip görülmemiştir.

Bunun üzerine Sadr-ıâzamın bunlara tahrirat göndermesi hususu görüşülerek gönderilecek tahriratın mündericatı müzakere ve kabul edilmiştir. Sadr-ıâzamın mektubunda nizam-ı cedid askerinin oldukları yerde kalmaları beylerbeyi ve vezirlerin tediplerine muvaffak olamadıkları eşkiyanın o taraflara kadar sokularak envayı fenalık yaptıkları, kasaba ve köyler halkının evlât ve ıyallerini muhafaza için *Edirne* ile *İstanbul* arasında yeni kışla yapılarak ulûfe ve tayinatları devlet hazinesinden verilmek suretiyle arzu edenlerin asker yazılmaları ve gönderilen fermanın yanlış anlaşıldığı ve şeriat kürsüsünde oturan hâkimin katledilmesinin müslümanlığa aykırı olduğu ve bu hale cüret edenlerin çoğu yeniçerilik iddiasında bulunanlardan olduğu için ocaktan cesser bir mübaşir ile kapucubaşı gönderilerek tahkikat icrası beyan edilmiştir⁷¹.

Sultan Selim bu kararı muvafık görerek sadr-ıâzamın takdim etmiş olduğu tahririn üzerine:

⁷⁰ Devlet erkânının fikrini çelen ve işi gevşeten nizam-ı cedid aleyhdarı olan sadr-ıâzamdı.

⁷¹ Câbî Efendi vekayinâmesi (s. 60, 61) bu Tekirdağı hâdisesini şöyle anlatıyor: "Hâdisi İstanbul'da duyulunca alınan fetva üzerine *Karıştıran*'daki nizam-ı cedid askeri ile denizden iki korvet Tekirdağı üzerine yollanmış ve şehrin vurulması emir edilmiştir. Hâkimin katlinin fena netice vereceğini anlayan Tekirdağlılar kendilerini muhalefete sevkeden *Edirne*'lilerden yardım istemişler ve şehri tahkime başlamışlardır. Atılan güllerden şehirde iki, üç gün içinde haylı adam telef olmuş ve bu hal üzerine halk bizler ehli islâmız itaatsizliği yapan bir kaç kişinin yüzünden biz ne için kırılalım deyüp afları hakkında yeniçeri ocağına kâğıt yazmışlardır. Bunun üzerine vakaya sebep olanların cezalandırılması şartıyla ateş kesilmesi emir edilmiş ve ocaktan da Samsuncubaşı pehlivan ağa ile bir kapucu başı yollanmıştır. Bütün fesat Tekirdağı âyanının üzerine yüklenip katledilmiştir.

“—*Telâş iktiza etmez, iptida reyın üzere hareket eyleyüp mübaşir ve ferman irsal eylesin ve bizim asakir (nizam-ı cedid askeri) Çorlu ve Silivri'ye gelsün; şimdi unı ile muamele münasip değildir bâdehu gereği gibi tahkik ve nizamı lâzımdır. Tekirdağından asakir kalksun, ferman gitsün, bu tarafta söyleşilsün*” hattı hümayununu yazmıştır⁷².

Pâdişahın iradesiyle Tekirdağı meselesi görüşülürken yeniçeri ocağı kethüdası Süleyman Ağa nizam-ı cedid askerinin *İstanbul*'a celbedilmesi teklifinde bulunmuş olduğundan sadr-ıâzam keyfiyeti pâdişah'a arz edince Sultan Selim bir yeniçeri isyanından korkarak Sadr-ıâzamanın takririnin üzerine:

“—*Bu suretle ocakları İstanbul'a celbeyeyüp biraz müddet terk iktiza eder, zorla asker olmaz, zinhâr bizimkiler (yani nizam-ı cedid askeri) muharebe etmeyüp gelsünler. Hacı İbrahim Efendi ne rey eder*⁷³ *maslahatı yatımına büküp bastırılmalıdır, şiddeti ferdaya komalıdır söyleşilsün*”⁷⁴ cevabını yazmıştır.

Mesele tiz şûrada görüşülmüş işin yalnız Tekirdağı meselesi olmayup bunda etrafında gizlice alâkası bulunduğu cihetle bu hâdisenin ehemmiyetle nazarı dikkate alınması icap edüp eğer nizam askeri *İstanbul*'a alınırsa ocakları *İstanbul*'a çektiler diye fesadın diğer mahallere de sirayeti memul olduğundan nizam-ı cedid askerinin *İstanbul*'a getirilmeyerek *Silivri*'ye alınmasına karar verilmiştir.

Yine şûradaki görüşmede yeniçeri ocağından tayin olunacak mübaşir ile kapucu başının Tekirdağlı halkın muti kısmından ele alarak diğerlerine hem nasihat etmek ve hem de tehdid eylemek suretiyle söz anlatmaları ve bu işe cür'at edenlerin birkaçının tedibi ile işi bastırmaları ve aynı zamanda:

— Devlet sizden zorla asker istemiyor ki bu kılûkal oluyor. İçinizden arzu edenler yazılır, hâkim-i şerin katli ne demektir? Aranızdan fesatçıları verin iş basılsın demeleri hakkında kendilerine talimat verilmiş ve yeniçeri ocağından seksoncu başı Hüseyin Ağa ve Bâbiâlde kapucu başılardan Ağa Hasan Paşa'nın sâbık ket-

⁷² Hatt-ı hümayun vesikalari sandık 2, hat numarası 84.

⁷³ Hacı İbrahim Efendi Üçüncü Selim'in fikir ve muhakemesine îtimat ettiği nizam-ı cedid ricalinden (gizli ısınma) diye meşhurdur. 1221 Muharrem, 1806 Martta İradı cedid Defterdarlığından tersane emniğine nakil olunmuştur. Buna da sebep nizam-ı cedid aleyhdarlarının gözüne batmasıdır.

⁷⁴ Hatt-ı Hümayun vesikalari sanıdık 20, hat numarası 95.

hüdası İsmail Ağa'nın gönderilmelerine karar verilerek Pâdişah'a arz edilmiştir.

Sultan Selim bu tavrı üzerine:

“— Pek güzel tedbir olunmuş, böylece hareket olunsun ve bundan sonra biraz vakit bu havalilerde ocak tertibi uymayacak, şimdi Tekirdağ'dan başka asker talep olunan kazalara şu zeminde fermanlar gitse ki: “Bu tertip ancak kendi emniyet ve rahatınız içindir, devlet esvab ve yiyecek verüp hazineler telef edecek idi; Tekirdağ'ı kabul eylememiş. Bu suretle asker matlup olmayup af olunmuştur, denilse sair kazalar dahi kabahatı Tekirdağ'ı eyledi biz kurtulduk deyu fesada cüret eylemezler, nefsülemir ben zorla asker istemem kendi talepleriyle isterim” hattı hümayununu yazarak tavrı iade eylemiştir⁷⁵.

Fakat hükümetin bu gerileme ve nasihat etme kararlarının hiçbir tesiri olmayarak Tekirdağlılar fesat çıkararak ve hâkimi öldüren şahısları teslim etmeyerek muhalefette devam ettiler.

Karadan Tekirdağ'ı üzerine kuvvet sevk etmekten korkan hükümet o sırada Silivriye gelmiş olan Konya Valisi Kadı Abdurrahman Paşa'ya ihtiyacı olan zahireyi temin etmeğe ve hem de bunları denizden tazyik eylemeğe karar vermiş⁷⁶ ve 1221 Cemaziyelevvel, 1806 Temmuzda Piyale Hüseyin Bey kumandasında donanmadan bazı gemileri Tekirdağ'ı tarafına göndermiştir. Daha yukarıda işaret edildiği gibi işte bu sırada asakiri şâhâne başbuğu olan Kadı Abdurrahman Paşa Silivri'ye gelmiş olup ordusunun zahiresi hakkında kendisine ferman gönderilmiştir⁷⁷.

Serkeşlikte ısrar eden Tekirdağlılar hâdisesinin ilk safhasını burada bırakarak Rumeliye geçmeğe memur edilmiş olan Kadı Abdurrahman Paşa'nın Doğu Trakya'daki faaliyetini gözden geçirelim:

Edirne'lilerin Muhalefetleri:

Daha yukarıda görüldüğü üzere Bostancı Ocağını yeni nizama sokmak için Kapucubaşı payesinde bulunan eski Bostancıbaşılardan Ahmed Ağa 1221 Rebiulevvel, 1806 Mayıs'ta Edirne Bos-

⁷⁵ Hatt-ı Hümayun vesikaları sandık 20.

⁷⁶ Mühimme defteri, 224, s. 96 askere zahire gönderilmesi hususunda Abdurrahman Paşa'ya gönderilen 1220 H. iptidaları tarihli ferman.

⁷⁷ Aynı ferman.

tancıbaşılığına tayin olunarak gönderilmişti⁷⁸. Fakat Edirnedeki yeniçeri ocağı efradı ve ocaklıya mensup olanlar maksadı anlayarak Bostancıbaşıyı öldürdükten sonra :

“Edirne’den asker yazılacaktır diye dükkânları ve pazar yerlerini kapatarak halkı toplayup muhalefete başlamışlardır. Bunun üzerine hükûmet bu sözlerin aslı olmadığını, Abdurrahman Paşa’nın Rumeli’ye memur edilmesinden murat Sırpın isyanına mebni Rumeli valisine yardım için Abdurrahman Paşa’nın gönderildiğini havi Edirne’ye ferman yollanmış ise de, bunu dinleyen olmamış, muhalifler bu kadarla kalmayarak daha aşağıda görüleceği üzere nizam-ı cedid ordusuna zahire mübayaası için Babaeski’de bulunan mübayaacıyı ve bundan başka Rumeli âyanlarını temin etmek ve kendisinin Sırp âsilerine karşı Rumeli valisi İbrahim Paşa’ya yardım etmek üzere gönderildiğini anlatmak maksadiyle Abdurrahman Paşa tarafından gönderilen Tatar Ağasını da öldürmek suretiyle isyanlarını ilân eylemişlerdir⁷⁹.

Edirne âyanı bütün etraf kazalara ve bilhassa nizam-ı cedid kuvvetlerinin yolu üzerindeki mahallere haberler gönderip oralardan yardımcı kuvvet istedikleri gibi⁸⁰ aynı zamanda Abdurrahman Paşa kuvvetlerine zahire verilmesini de kat’iyen menetmişler, hükûmetin fermanlarına rağmen zahire vermemişlerdir.

Abdurrahman Paşa’nın İleri Hareketi :

Kadı Abdurrahman Paşa, Davutpaşa’dan hareket ettikten sonra 1221 Ca. başlarında (takriben 20 Temmuz 1806) *Silivri* önüne gelmişti. İlk defa orada mukavemetle karşılaştı ve bunları dağıtarak isyan müretteplerinden İbiş ile Pehlivan adlarındaki şahısları idam ettikten sonra⁸¹ *Çorlu*’ya gitti. Burası Silivri vak’asını haber aldığından hiç bir mukavemet göstermedi.

Abdurrahman Paşa *Çorlu*’yu nizam-ı cedide bağladıktan sonra daha ileri *Havsa* (Havassı Mahmud Paşa) kasabasına kadar

⁷⁸ Mühimme defteri, numara 223 Evail-i Rebiulevvel 1221.

⁷⁹ Âsım Tarihi c. 1, s. 106 ve Cevdet Tarihi c. 8, s. 63.

⁸⁰ Edirneliler Geliboluyu da ittifaklarına almak istemişlerse de ora âyanından Kalyoncu Oğlu Mustafa Ağa tekliflerini red eylemiştir. (Hacı Mustafa Ağa’nın 27 c. 1221 (12 Ağustos 1806) tarihli arızası. Sandık 20, Hatt-ı Hümayun 59).

⁸¹ Mühimme defteri numara 224, s. 95.

⁸² Babaeskinin kuzey batısında ve Edirne’nin güney doğusunda olup Edirne ile Babaeskinin ortası.

gitti⁸². Fakat bu havalideki kazalara ordunun iaşesi için gönderilen fermanlara rağmen Edirnelilerin emriyle zahire gelmediğinden Çorlu'dan itibaren zahire sıkıntısı başgösterdi.

Havsa mevkiinde zahiresizlik hâd dereceye geldiğinden Orduda açlık başgöstermiş⁸³ ve Edirne asilerinin fesat başısı olan Edirne

⁸³ Abdurrahman Paşa'nın 19 Ca. 1221 ve 4 Ağustos 1806'da *Havsa*'dan cevap olarak hükümete göndermiş olduğu dikkate şayan olan tahriratı hulâsa olarak şöyledir:

“Bu memuriyetimiz esnasında uğradığımız kazalardaki halkın gönüllerinin alınmasında ve rıfk ile muamelede hiçbir veçhile kusur olunmadı, fakat bu adamlar bilfiil himaye ve adâleti istemezler; dâğıyâne ve bâğıyâne hareket etmek isterler, yoksa efendimizin zan eyledikleri gibi değildir; cümle âyan ve vücuhı huşunet ve habasette olup telif ve taltif suretini kabul etmeyecekleri ve cümlesi şurb-ı mudam ve mesti lâ yâkıl ve rızay-ı şâhâneye muvafık hareketten bilküllüye gafiller olup cezaya ehakk ve müstehaktırlar.

Bunları bu suretle tavsifimiz fütur ve nefsanîyetimizden başkaca meramımızdan dolayı olmayup cümlesinin mutabıkı halleridir. Devleti aliyenin eğerçi af ve merhamet şanı aliyeleridir. Lâkin bunlar için olmamak gerek. Zira bunların merhamet sureti geçti. Hadlerini bildirmek işten değildir, hasılı herne suretle emir ve irade buyurulursa öyle hareket olunur. İşbu memuriyetimizde ve zahire tedariki hususunda duçâr olduğumuz zorluk tabir ve tavsiften hariçtir. Saye-i Pâdişahide bu misillü zahmetler şeref ve itibarımızın mayasıdır. Bunların hiyanetlerinden biri de emri-âlî ile kazalara tertip olunan arabaların öküzlerini alıp kaçmaktadırlar. Tekirdağı arabacılarının firar etmemeleri için yanlarına birer nefer piyade konulmuş yine kaçmışlar ve hattâ bir nefer piyademizi de öldürmüşlerdir.

Bu işin terki tecviz buyrulmayarak Anadolu tarafından asker tertibi îma buyrulmuş; pek muvafıktır. Bir taraftan asker gelmekte olsun Serezli İsmail Bey kuvvetlerinin ve hattâ *Dimetoka* tarafına doğru gelmesi emir olunduğu iş'ar buyurulmuş. Gerçi bu İsmail Bey'in zâhirde bu adamlara bir ianesi duyulmadı, lâkin mumaileyh tarafına tahrir ve mumaşat maslahat iktizasından ise de fikrimce Rumeli âyanına işin içyüzünü bildirmeği ve anları herhale aşına kılmağı münasip görmem; zira kış ortasında muamaileyh kuvvetlerinin bu memuriyeti (yani telifi beyn maddesi) bir gûna ittifaklarına sebep olmuş gibi zan olunur; rey efendimizindir. Avn ve inayeti-bârî ile ordumuza tezelzül gelmez; bu taraftan hareket ile *Hayrebolu*'ya varılıp ahali ağır nezre bağlanacağı ve andan sonra Tekirdağına gidilerek aynı suretle hareket olunacağı muvafık görülürse sair kazalar ve *Edirne* tarafı bu hali görünce yola gelecekleri şüphesizdir. Amma *Hayrebolu* ve *Tekirdağı* kazaları âyan ve ahali muhalefet ederler ise kat'iyen tedip olunacaklarının kendilerine bildirilmesi bu adamların tedibe müstahak oldukları zâhirdir. Bunlar nizama bağlanmazlarsa Anadolu'nun bazı mahallerinden tedarik olunan askerın perişanlığına (yani Anadolu'da nizam-ı cedid teşkilâtının bozulmasına) sebep olurlar.”

Fesatbaşı olan sadr-ıâzam Hafız İsmail Paşa, Abdurrahman Paşa'nın bu çok mühim tahriratını pâdişah'a takdim eylemiş, Sultan Selim bu husustaki mütalecasını yazmayarak yalnız Abdurrahman Paşa'nın biran evvel *Çorlu*'ya gelmesini emir eylemiştir. (*Hattı hümayun vesikalari, sandık 15, numara 38*).

âyânı Dağdeviren oğlu Mehmed Ağa, Kadı Paşa'nın ordusunun bu durumundan istifade ile taarruza geçti ise de muvaffak olamamıştır⁸⁴.

Abdurrahman Paşa *Havsa* mevkiinde bulunduğu sırada hükûmet bir taraftan *Edirne* kadısı ile Serez âyanı İsmail Bey, Edirne âyanı Ahmed sabık âyan Mahmud ağalarla sairlerine gönderilen fermanlarda Bostancı Başını öldürenlerin teslim edilmeleri şartıyla halkı sıyaneten Edirnelilerin kabahatlerinin af edilebileceği bildirilmiş ise de⁸⁵, Edirne âyanları asıl isyanın mürettibi kendileri olduklarından bu fermanı dinlememişlerdir. Abdurrahman Paşa zahiresizlik yüzünden geri dönerek *Hayrebolu*'yu nezre bağlayacağını ve muhalefet ettikleri takdirde vuracağını hükûmete bildirmiş, fakat o tarafa gitmeden evvel *Babaeski*'ye yürümeğe mecbur olmuştur.

Babaeski Muharebesi:

Babaeski âyanı Ömer ve adamlarından Çavuşoğlu Ahmed, etraftan aldıkları kuvvetlerle *Babaeski*'de toplanıp orduya gelecek zahireyi kesmeğe ve Abdurrahman Paşa'nın Edirne üzerine yürümemesi için ordunun girişini tehdiye karar vermişlerdi. Ömer Ağa, Çavuşoğlunu Edirneye gönderüp bin kadar da kuvvet getirtmiş ve zahire mübayaasına gelmiş olan Hacı Yusuf Ağa ile adamlarını bağlayıp ellerindeki zahire bedellerini ve eşyalarını aldıktan sonra anları ve Abdurrahman Paşa'nın tatarını öldürmüşler ve Tartar Ağası ile *İstanbul*'a gönderilen hazineyi ve resmî evrakı zabtettikten başka cephaneye götürülen çavuşu öldürüp orduya ait ekmeğe ve unları getirmek üzere Abdurrahman Paşa'nın yolladığı deve ve katırları alarak etraftaki halkın yardımlarıyla ordunun zahiresizlikten perişan olmasını mücip hareketlerde bulunmuşlardır.

Bunun üzerine Abdurrahman Paşa nizam-ı cedid ocağı ağasıyla kardeşini orduda bırakarak kâfi miktarda suvari ve piyade askeriyle bizzat Babaeski kasabasına girip orasını muhasara etti, daha sonra da gerek kasabadakileri ve gerek onlara yardıma gelenleri

⁸⁴ Vak'ayı izah için sonraları Tekirdağ âyanıyla diğerlerine gönderilen fermanın (*Mühimme defteri* 224 s. 114),

⁸⁵ Mühimme defteri: 224, s. 91 bu hususa dair Edirne kadısına Serezli İsmail Bey'e, Edirne âyan ve Bostancıbaşısına, ulemaya ve yeniçeri ocağı zabitlerine gönderilmiş olan ferman. (1221 Ca. ve 1806 Temmuz).

mağlûp ederek kasabayı işgal ettiği gibi orduya karşı yürüyen Edirne kuvvetlerini de bozduktan sonra zahire müşkilâtı dolayısıyla bütün kuvvetlerini Babaeski'ye çekti.

Diğer bir vesikada Babaeski muharebesine dair daha mufassal malûmat vardır. Orada toplu olarak şöyle deniliyor:

Nizam-ı cedit kuvvetinin arkasını kesmek isteyen asilerden Kılıoğlu ile Hasköylü Emin Ağa'nın birer bölükbaşları beş altı bin kişilik kuvvetle arkadan *Babaeski*'ye gelip zaptettikleri gibi Edirnedeki kuvvetler de toplarla nizam-ı cedit askerine hücum etmişler, Salı günü sabahtan akşama kadar muharebe olmuş, Edirne kuvvetleri bozularak *Edirne*'ye dönmüşler, Abdurrahman Paşa geri dönerek *Babaeski*'deki asileri kaçırıp kasabayı zaptetmiş. Buradaki bozuk kuvvetler Edirne'ye dönemeyip Çorlu'ya giderek buradaki halkı kendilerine döndürüp müdafaa tertibatı almışlardır⁸⁶.

Elmalı Köyü Muharebesi :

Abdurrahman Paşa 21 Ca. 1221 ve 6 Ağustos 1806 Salı günü verilen emir mûcibince *Çorlu*'ya gitmek üzere *Babaeski*'den ayrıldığı sırada Edirne âsilerinden üç bin kişilik kuvvetin üç koldan nizam-ı cedit kuvvetleri üzerine yürüyecekleri casuslar vasıtasıyla haber alınmıştı. Bunlardan bir kısmı *Kırklareli* tarafından bir kısmı da *Hayrebolu* üzerinden ve bir fırkası Edirne asilerinin reisi Dağdeviren oğlu ile orta koldan hücum edeceklerdi. Yani üç asi kolu kuzey, güney ve batıdan taarruz eyliyeceklerdi.

Sağ kola ayrılan asi kuvvetler Kadı Paşa yolu üzerindeki *Lüleburgaz*'a tâbi *Elmalı* köyüne gelmişlerdi. Bunların sergerdeleri Kâvur oğlu ve Mısırlı oğlu olup mevcutları dört yüz kadardı. Ruscuk âyanı Tiristinikli oğlunun kuvvetleri de Çolak Süleyman, Karabaki ve İsmail kumandalarında olarak Elmalıya varmışlardı⁸⁷. Hasköy âyanı Emin Ağa tarafından Mahmud Harranî isminde bir reis emrinde de bin kadar kuvvet gönderilmişti.

⁸⁶ Hattı Hümayun vesikaları, sandık 21, hat numarası 64.

⁸⁷ Hükümet Edirnedeki âyanların mukavemete karar verdiklerini vak'anın iptidalarında haber alarak Ruscuk âyanı Tiristinikli İsmail Ağa'ya yazıp Abdurrahman Paşa'ya yardım edilmesini istemişti. Halbuki sadr-ı azamın da teşvikiyle bu muhalefette eli olanların en başında bu adam geliyordu. İsmail Ağa, hükümetin bu müraعاتını fırsat bilerek kendi adamlarından Ahyolı âyanı olan Köse Ahmed Efendi-yi Edirneye göndermişti. Mühim bir kuvvetle 19 Ca. 1221 ve 4 Ağustos 1806 tari-

Bu kuvvetlerin Elmalıda bulduklarını haber alan Kadı Abdurrahman Paşa ordusunu *Burgaz* tarafına kaldırmış *Seydişehir*, *Niğde* ve *Kayseri* bölüklerini bir miktar süvari ile ocak kethüdası Süleyman Ağa kumandasına vererek kendisi de maiyyeti kuvvetleriyle ordudan evvel ileriye yürüyüp *Elmalı* önündeki asi kuvvetlerini beş, altı saat muharebeden sonra mağlûp etmiştir. Beşyüz maktul bırakan asiler tahassun eyledikleri yere kendileri ateş vererek telef olmuşlar ve elli kadar da esir bırakmışlardır.

Asi kuvvetlerinin sağ kolu böyle bozulunca sol kollarına şaşkınlık gelmiş ve orta kol da hareket edememiştir. Abdurrahman Paşa bu muvaffakiyeti 23 Ca. ve 8 Ağustos 1806 tarihli tahriratiyle hükümete bildirmiş ve bu vesile ile:

Silivri tarafına orduyu şahane ile avdetimiz emrû ferman buyrulmuş imtisalen leh avdet ve yevm-i hamis (Perşembe günü) *Çorlu* kasabası pişkâhına ve ferdası *Silivri* canibine ric'at ve azimet olunacaktır. Ancak bunların ve *Çorlu* ahalisinin eyledikleri gûnagûn hud'a ve habasetleri mülâhaza ve teemmül olundukça doğrusu kullarına bais-i hicab olmakta olup işte cemiyet-i idbarlarının bir sülüsü babâiyatik (Babaeski) de ve bir sülüsü işbu mukatelede telef ve mütebaki kalanın ecnas-ı muhtelifeden olduğunu beyan etmiştir.

Abdurrahman Paşa en son Cuma günü *Çorlu*'dan *Silivri*'ye hareket edeceğini bildirmiştir. Kadı Paşa'nın *Elmalı* muvaffakiyetinden dolayı gönderdiği tahriratı okuyan Sultan Selim:

“—*Manzurum olmuştur, haz ettim. Aferin Abdurrahman Paşa'ya*” hattı hümayunu ile memnuniyetini bildirmiştir⁸⁸. Bu başarısından

hinde Edirne'ye varan Köse Ahmed Efendi muhalefet edenlerle görüşmüş Edirne'liler nizam-ı cedidin aleyhdarı olduklarını söylemişler ve bundan dolayı karşı koyacaklarını bildirmişlerdir. Ahmed Efendi aldığı cevabı Rusçuk âyanı olan efendisine yazmış ve o da Köse Ahmed'in mektubunu hükümete göndermiştir.

İkiyüzlü sadr-îâzam bu mektubu Pâdişah'a takdim ederken: “Tiristinikli oğlu tarafından gûya teskin-i fesada memur idüğü meâl-i işarından müsteban diyor. Halbuki fesadın mebde ve menşeleri Tiristinikli oğlu iken teskine sâyetmeyeceği varest-i kayd-ü beyan olduğuna nazaran işbu şukka mütebader-i hatır idüğü malûmu hümayunları buyrulur (*Hattı Hümayun vesikalari sandık 17, evrak No. sı 7*). Halbuki İstanbuldaki devlet ricalini bertaraf ederek devlete yeni bir nizam vermek için Tiristinikliyi gizlice tahrik eden sadr-îâzam Pâdişah'a sadık görünmek riyakârlığını yapıyor yahut kendisinden şüphe edildiğini hisile hainliğini örtmek istiyor.

⁸⁸ Hattı hümayun vesikalari sandık 15, hat numarası 32 bu muvaffakiyetinden dolayı Abdurrahman Paşa'ya yirmibeş bin ve orduda mevcut askere sınıfların mevcuduna dağıtılmak üzere ellibin ve ocak kethüdasına ikibin beşyüz kuruş ihсан olarak gönderilmiştir. (*Cevdet tasnifi dahiliye vesikalari No. 1221, Ca. 14038*).

dolayı Abdurrahman Paşa'ya 10 Ağustos 1806'da üzerindeki vilâyet ve sancaklara ilâve olarak *İçel* sancağı da verilmiş ve İçel mutasarrıfı Seyyid Ahmed Paşa da *Halep* Valiliğine naklolunmuştur⁸⁹.

Abdurrahman Paşa'nın bu başarısına rağmen ordusuna zahire verilmemesi ve *İstanbul*'da ocaklının şüpheli ahvali devlet ricali arasında cesur ve icraatçı kimselerin bulunmaması sadr-iâzamın riyakârlığı ve nizam-ı cedit işine içten aleyhdar olması pâdişahın zayıf iradeli olması gibi haller sebebiyle sadr-iâzamın arzıyla nizam-ı cedit askerinin geri çekilmesine karar verilmiştir. Sadr-iâzamın telkinine göre bu kuvvetler bozulacak olursa işin büsbütün çığırından çıkacağı söylenerek pâdişahı tereddüde düşürüp Serezli İsmail Bey vasıtasıyla muhalefetin tatmin edilerek yatıştırılmasını tavsiye ediyordu. Çünkü Edirnelilerin Bostancı başıyı öldürenlerin teslimi şartıyla kusurlarının af edileceği hakkında hükümet Edirne kadısına, âyanına ve *Serezli İsmail Bey*'e bir ferman yollamak suretiyle asileri af etmek istemişti⁹⁰.

Abdurrahman Paşa'nın *Edirne*'ye kadar gidememesinin baş sebebi nizam-ı cedit ordusuna kasden zahire verilmemesi ve zahire için giden memurların öldürülmesi idi. Bilhassa daha yukarılarda zikredildiği üzere hükümet nizam-ı cedit kuvvetlerinin geçeceği kazalarla diğer civar kazalara Gümülcine'ye kadar zahire tedarikini yazdığı halde asilerin mâni olmasıyla buna muvaffak olamamıştı; hattâ bir ara zahiresizlik cihetiyle nizam-ı cedit askerinin *İstanbul*'a getirilmesi mi yoksa zahire tedarikine çalışılması mı? münasip olacağı görüşülmüş, askerinin Ağustos ortalarında geri alınmasının doğru olmadığı neticesine varıldığından bedeli mukabilinde zahire tedariki şikkı tercih olunarak bunun için râyiç bedeli mukabilinde zahire alınması takarrür etmesiyle yirmibeş bin kuruş tahsisat ayrıldıktan başka *İstanbul*'dan da onbin kile arpa yollanmıştı; bu ise Ordunun ancak onbeş günlük iaşesine karşılık bir şeydi. Bu haller dolayısıyla

⁸⁹ Mühimme defteri: 224 s. 27. evahir-i ca. 1221 ve Cevdet tasnifi dahiliye vesikaları No. 13856. "Veziri mükerrerem saadetlü Abdurrahman Paşa hazretlerine İçel Sancağını mütesellim ile zapt etmek üzere berveçhi Arpalık ilhaken tevcih ve divanı hümayundan emir tahrir olunması 25 ca. 1221.

⁹⁰ Bu hususta 1221 C. ortaları tarihli ferman Mühimme defteri 224, s. 91.

ordunun *Çorlu*'ya avdetine müsaade edilmiş⁹¹ az sonra *Çorlu*'nun asilerle birleşmesi sebebiyle ordunun *Silivri*'ye çekilmesi tekerrür etmiştir.

Silivri'ye çekilecek nizam-ı cedid kuvvetlerinin zahiresinin *İstanbul*'dan ve İstanbul etrafındaki kaza ve nahiyelerden tedariki mümkündür; fakat zahire meselesinden dolayı matlup hasıl olmayarak *Edirne* yakınlarına kadar giden ordu geri çekilmeğe mecbur olduğundan Rumeli taraflarında nizam-ı cedid teşkilâtı yapılamamış ve âyanların tegallübü devam etmiştir. Bu muvaffakiyetsizlikte Abdurrahman Paşa'nın maiyyetine verilmiş olan Beylerbeyi rütbesindeki İzmirli Hüseyin Paşa'nın işi gevşek tutması ve gizlice *Edirne* kuvvetlerine yardımcı ve anlarla hafî muhaberesinin tesiri olmuştur. Nitekim Hüseyin Paşa'nın bu suçu sâbit olduğundan idam edilmiştir⁹².

Çorlu Vak'ası :

Yukarıda görüldüğü üzere Kadı Abdurrahman Paşa Rümeliye geçtikten sonra evvelâ *Silivri*'yi ve arkasından *Çorlu*'yu nizam-ı cedide bağlayarak ileriye yürümüştü. Yine daha evvel görüldüğü üzere Abdurrahman Paşa *Havsa* mevkiinden avdetinde kendisini tehdid eden asî kuvvetlerini *Babaeski*'de bozmuş ve kaçanların bir kısmı *Çorlu*'ya giderek oradaki halkı ele alıp mukavemete karar vermişlerdi. *Çorlu*'daki asî kuvvetler beşbin kadardı.

Çorlu'da toplanan asilerin başında Dağdeviren oğlu *Mehmed*'in kardeşi *Ahmed Haseki* ile eniştesi *Kel Ali* ve sabık *Delibaşı Kör İbo* vardı. Bunlar üçyüz suvari ile *Çorlu*'ya gelmişlerdi⁹³.

Sultan *Selim* bu *Çorlu* toplantısını haber alınca :

—“*Suphanallah bu tahrikâtlar birbirine uymuyor. Kani, Abdurrahman Paşaya elbette herifleri Çorlu'dan çıkarsun deyu emrin cevabı? Böyle karşı-karşıya otururken bu fesat nasıl teskin olur? çünkü Çorlu'da eşkiya az imiş, niçün kaçırmıyorlar? Çoğalsunlar diye mi bekliyor ve hem Korvete kurşun*

⁹¹ Hattı Hümayun vesikalari sandık 16, hat No. su 16 nın melfufu olarak sadr-iâzam tarafından pâdişah'a resen takdim edilen takrirden.

⁹² Câbi Ömer Efendi Vekayinâmesi varak 81.

⁹³ Abdurrahman Paşa'nın tahriratına merbut 7 c. 1221 (22 Ağustos 1806) tarihli Karıştıranlı Emin Ağanın takriri (*Hattı Hümayun vesikalari sandık 20, hat No. s1 76*).

atanlara (Tekirdağlılar kendilerini muhasara eden Korvete kurşun atmışlardı). Niçin gülle atmamış. Cıvar eşkiyaya böyle izhar-ıacız olunarak maddeyi teşennüç edeceğiz. Ve hem rezalettir. Çorlu'yu eşkiyadan tathir edüp kaçırmak lâzımdır; Abdurrahman Paşa niçün cevap yazmaz; üç dört gündür maskaralık kâğıtlar gelip gidiyor. Edirmeliler etrafa eravcif neşreyleyüp ordumuz Çorlu'ya İstanbul'u muhasara eyledik desünler, siz burada ne yapıyorsunuz? Tiz Çorlu'nun eşkiyadan inşallah tathir haberini isterim" demiş ve ertesi günü Abdurrahman Paşa'ya yazılmıştır.

Abdurrahman Paşa ordusunun zahiresini tedarik ettikten sonra takriben 20 Ağustos 1806'da Çorlu üzerine yürüdü hariçten gelip Çorlu'ya yardım etmek isteyenleri mağlûp ettikten sonra kasabayı muhasara ile top ve humbara ile tazyike başladı.

Bu sırada "Çorlu halkına karşı fena bir niyetimiz yoktur, emre itâat ederlerse âman vereyim, gelsünler hil'at giydireyim" demiştir. Bunun üzerine oradan tekrar bir adam gelerek Paşa'nın maiyyesindeki ağalara Zorlu Ağayı istediklerini ve anıyla görüşeceklerini söylemesi üzerine Zorlu Ağa gönderildi; fakat şehre yaklaştığı zaman üzerine ateş açtıklarından avdete mecbur oldu; bunun üzerine işin hile olduğu anlaşılacak tekrar bombardıman başladı.

Abdurrahman Paşa ertesi gün bazı tabyeler yapılması için emir verip asilerin mani olmamaları için ikiyüz kadar kuvvet tayin etmiş ise de, Çorlu'dan çıkış hareketi yapan asiler bunları kaçırmışlar ve arkasından orduya taarruz etmişlerse de topların ateşi ile yüz geri etmişler ve kendilerini takip eden suvarilerle yedi saat muharebeden sonra yine Çorlu'ya çekilmişlerdir. Bunlardan alınan esirlerin haber verdiklerine göre aman istemeğe gelen adamla Çorlu kadısı ile Çorlu'da bulunan Edirneli Mehmed Ağa taraflarından gönderilmişlerse de asiler bunlara muhalefet ederek her ikisini de hapis ile orduya baskın yapmışlardır.

Sultan Selim Çorlu'nun zaptını kat'i olarak isteyordu; bu sebeple Abdurrahman Paşa'ya yardım için Anadoludaki bazı sancaklara, mütesellim ve voyvodalara miktarları hükûmetçe tesbit edilen miktarda kuvvet göndermelerine dair fermanlar yollanmıştı⁹⁴.

⁹⁴ Mühimme defteri, 244 s. 85, 95, 96, 106. Bu fermanlar Bolu Voyvodası Hacı Ahmed oğlu İbrahim, Ankara mütesellimi Mesud, Kütahya mütesellimi Nasuh oğlu Nasuh, Saruhan ve Manisa mütesellimi Kara Osman oğlu Hüseyin, Bergama voyvodası Kara Osman oğlu Ömer, Bilecik âyanı Kalyoncu Ali Ağalar, Bozok mutasar-

Bu suretle Anadolu'dan tertip edilecek yirmi bin kişilik kuvvete *İstanbul*'dan da onbin nizam-ı cedit kuvvet ve ağırlıklarının taşımak üzere *Silivri*, *Terkos*, *Midye*, *Vize*, *Saray vize* kazalarından da araba ve yük hayvanları tedarik olunacaktı⁹⁵.

Asilerin en büyük hedefleri Abdurrahman Paşa ordusuna gönderilecek zahire kabilelerini vurmak olduğundan Çorlu muhasarası esnasında *Silivri*'den *Çorlu*'ya zahire götürün kafile geceleyin *Kınıklı* köyünde kaldıkları sırada casuslar vasıtasıyla bunu haber alan asî çeteleri zahireyi nakle memur olan *Bursa*, *Niğde* ve diğer dört alay beyinin gafletinden istifade ederek *Kınıklı*'yı basup zahireyi nakle memur olanların kaçmalarıyla birkaç yüz kişiden mürekkep çete efradı develerle diğer hayvanları alup götürmüşlerse de cephaneyi alamamışlardır.

Bu durum üzerine Abdurrahman Paşa *İstanbul*'dan orduya kapucubaşılardan Ahmed Ağa'yı getirterek ona *Kınıklı* hâdisesini anlatmış, deve ile mi olur ne vasita ile olursa olsun acele zahire gönderilmesini söylemiştir.

Çorlu harekâtına dair kapucubaşı Ahmed Ağa'nın 18 Cemazi-ülâhır 1221 ve 2 Eylül 1806 tarihli Çorlu harekâtına dair olan takririnin pâdişaha takdim edilmesi üzerine Sultan Selim:

“Benim Vezirim,

Tiz lâzım olan deve ve katır vesair levazımat ıceleten gitsün ; Salih Bey, Mesud Ağa Abdurrahman Paşa'ya erişip ikdam ve gayret olunsun, böyle işler bir saat evvel görülmelidir ; yoksa bir taraftan imdadları gelir, Çorlu'nun sularını kesüp top ve humbara atıp hemen şedid tazyik eylesün. Antuvani ile söyleşüp top ve humbaraları münasip mahalle vaz edüp bir taraftan gülle, humbara ve paçavra ile gayet tazyik eylesün, bu taraftan dahi humbara ve paçavra iriştirilsün, Silivri'ye üç, beş cerrah, levazımatları ile irsal olunsun. Ziyade astar lâzımdır. Dikkat olunup bunlar eriştirilsin. Yarahlılara Silivri'de baksınlar, yerleri dahi boş bırakmayup muhafazası lâzım olan mahalleri muhafazaya dikkat edesün, yoktur dimelerine itibar caiz değildir, Hadım zadeyi dahi süresin.”

rıfı Çapar oğlu Süleyman Bey ve oğlu Sivas valisi Celâlüddin Paşa ile diğer küçük kaza âyanlarına yollanmıştır. Bunlardan Bolu Voyvodası Hacı Ahmed oğlu İbrahim ve Ankara mütesellimi Mesud Ağalar beşer yüz kişilik maiyyetleriyle bizzat gelmişler ve Hacı Ahmed oğlu *Çatalca terkosu* ve o havalinin muhafazasına memur olmuştur.

⁹⁵ Mühimme defteri 244, s. 102.

Benim vezirim,

Bekir Paşa ıceleten *Çatalca*'ya gelsün. ol havaliye iktiza eden takviyet verilsün, gaflet olunmasın, ihtiyaten hertürlü tedarikâta bulunulsun'' hattı hümayunu ile geniş ikazda bulunmuştur⁹⁶.

Bekir Paşa'nın *Çatalca* ve havalisinin muhafazasına memur olmasının zâhirî sebebi asilerin o taraflara, ordunun gerisine sızmamaları içindi. Çünkü Tiristinikli İsmail Ağa kuvvetlerinin *İstranca* taraflarında faaliyette oldukları haber alınmıştı. Bekir Paşa'nın davet edilmesinin hakikî sebebi ise, aşağıda görüleceği üzere Bekir Paşa'nın iki tarafı uyuşturmak üzere tanzif edilmesi idi.

Tekirdağ İsyanının İkinci Safhası :

Abdurrahman Paşa *Silivri*'ye gelip *Çorlu*'yu kuşattığı zaman ordunun *İstanbul*'dan gönderilecek zahire vesair ihtiyacı için en münasip ve en yakın işlek iskelesi *Tekirdağ* olup bu da asilerin ellerinde idi. Burası bir kaç parça donanma ile abluka edilmiş ise de, karadan tazyik olunmadıkça bir netice alınamıyordu. Bunun için Abdurrahman Paşa *Havsa*'dan avdet ettikten sonra *Tekirdağ*ı nezre bağlayacağını ümit, kabul etmezlerse kat'î surette vuracağını hükûmete bildirmişti.

Silivri'ye döner dönmez *Tekirdağ*'ını bir taburla işgal edeceğini beyan ile teşebbüse geçmiş ise de, yeniçerilerin *İstanbul*'da bir fesat çıkarmağa teşebbüs etmeleri üzerine Abdurrahman Paşa *Tekirdağ*ının işgalinden menedilmiş ve *Silivri*'ye dönmeğe mecbur olması sebebiyle bu hal asileri şımartmıştı; hattâ bu halden cür'eti artan *Silivri* âyanı bir gün Abdurrahman Paşa ile görüştüğü sırada belindeki çifte kurşunlu tabancasını Paşa'nın üzerine boşaltmış ise de, isabet ettirememiş ve derhal idam edilmişti⁹⁷.

*Tekirdağ*ının karadan tazyikinin menedilmesi üzerine Abdurrahman Paşa'nın emrine verilen donanma kumandanına Paşa tarafından gönderilen emir üzerine Kasabaya gülle atılmasına başlandı. O zamana kadar *Tekirdağ*lılara gülle atılmayarak abluka ile iktifa olunmuştu. Bu deniz abluhasına sebep de asilerle deniz yoluyla Çekmece tarafına geçeceklerinin haber alınması idi. Abdurrahman

⁹⁶ Hattı Hümayun vesikaları, Sandık 20, hat Nu. sı 106.

⁹⁷ Cevdet Tarihi C. 8 s. 64.

Paşa bir kayığın bile limandan çıkmasına müsaade edilmemesini de donanma kumandanına emretti⁹⁸. Ve aynı zamanda *Çekmece* taraflarına da beşyüz kadar askerle binbaşı Bekir Ağa'yı göndermişti⁹⁹.

Asilerin Tekirdağı'nı bombardıman eden donanma kumandanı Riyale Hüseyin Bey'e müracaat edip eşkıyayı def etmeğe kudretleri olmayup hariçten gelecekleri de defedemeyeceklerini ve nizam askeri şehre girerse bir kat daha fesadı mücib olacağını beyan ederek ateşin kesilmesini rica etmişlerdi. Hüseyin Bey, onların bu müracaatlarını 19 C. 1221 ve 3 Eylül 1806'da Kadı Abdurrahman Paşa'ya bildirmişse de Abdurrahman Paşa:

“— Tekirdağlıların o suretle ricaları hilelerindedir, sizden o mühleti alup *Çorlu*'ya yardım ederler, kat'iyyen itimad olunmayarak kemakân top ve humbara ile döğülsün, kendi dertlerine düşüp *Çorlu*'yu unuturlar” cevabını vermiştir.

Aşağıda görüleceği üzere bu sırada Serez âyanı İsmail Bey'in iki tarafı anlaştırmak üzere epi zamandan beri devam eden muhaberesi hükûmetin manen mağlûbiyetiyle sona ermek üzere olduğundan onun maiyyeti âyanlarından *Demirhisar* âyanı Abdullah Bey *Tekirdağı*'na gönderilerek görüşülmüş ve neticede barış olduğundan Tekirdağı bombardımanının kesilmesi emredilmiştir. (1221 Cemaziyelâhır sonları ve 1806 Eylül¹⁰⁰).

⁹⁸ Hattı hümayum vesikaları sandık 15, Hattı hümayun No. sı. 51

⁹⁹ Hattı Hümayun vesikaları sandık 16, Hattı Hümayun No. sı 58.

¹⁰⁰ Hattı Hümayun vesikaları sandık 20, hat Numarası. 91 ve mühimme defteri 224, s. 114 - 115. Bu husustaki fermanın sureti hulâsa olarak şöyledir:

Kapucu Başlıardan Tekirdağı âyanı Süleyman ve Serezli İsmail Bey tarafından teskin-i maddeye memur Demirhisar âyanı Abdullah Bey ve Tekirdağı Nâibi ve sairlerine hüküm:

Karaman Valisi vezirim (Evvelki fermanlarda olduğu gibi Asakiri Şâhâne Başbuğu tabiri yok) Abdurrahman Paşa'nın Rumeliye gönderilmesine sebep Sırpların üzerine memur Rumeli valisine yardım için idi; başka bir emrim yoktu. Rumeli kazaları Abdurrahman Paşa'nın gelmesinden korkmuşlar ve serkeşâne hareket ile Edirne civarına geldiği zaman anınla muharebe etmişler ve sonra kuvvetleri günden güne artarak cebren bölük bölük Tekirdağı'na girmişler. Ehali bunları defedememişler. Asiler donanmaya kurşun ve top atmışlar ve donanma da bilmukabele şehri bombardıman etmiş. Tekirdağlılar Serezli İsmail Bey vasıtasıyla aflatlarını istihram ile bundan sonra muhalefette bulunmayacaklarına dair teminat verdiklerinden ateşin kesilmesi için donanma kumandanına emir verilmiştir.

Aynı tarihli ve aynı mealde bir hüküm de donanma kumandanı Riyale Hüseyin Bey'e gönderilmiştir. (*Mühimme* 224, s. 115, 116).

Edirne Vak'asının Sonu :

Sırp isyanı dolayısıyla bir taraftan Rumeli valisi İbrahim Paşaya yardım etmek ve aynı zamanda Edirne'de oturarak nizam-ı cedidi yaymak ve Rusya ile yapılacak bir muharebede nizam-ı cedit askeriyle orduya katılmak ve bu arada gizli bir emirle, hükümet içinde hükümet olan âyanların nüfuzlarını kırmak üzere Konya Valisi ve Nizam-ı cedit askeri Başbuğu Kadı Abdurrahman Paşa'nın Rumeli tarafına gönderildiğini ve bu arada cereyan eden olayları yukarıda kayıt ettik.

Hükümet merkezinin zayıf ve hain ellerde bulunması sebebiyle Abdurrahman Paşa geri dönmeğe mecbur olmuş, Çorlu alınmamış ve Tekirdağı işgal edilememişti. Bu muvaffakiyetsizlikte el altından asileri ikaz eden Sadr-iâzam Hafız İsmail Paşa'nın baş rolü vardı.

Abdurrahman Paşa, Havsa'ya kadar gidip oradan durumu hükümete bildirmesi üzerine Sadr-iâzam Hafız İsmail Paşa pâdişaha takdim etmiş olduğu takririnde:

Bu muhalefet gösterenlerin tediplerine müsaade edilip vukua gelecek muharebede iş berakis olup nizam-ı cedit ordusu bozulursa o zaman asilerin tamamen yüz bulacaklarının muhakkak olduğu ve geri alınması da gayet muzur olacağından Gümülcine'ye kadar gelmiş olan Serez'li İsmail Bey'e sadaret kethüdası İbrahim Nesim Efendi tarafından bir mektup yazılarak Edirne âyanına söz anlatmasının tavsiye edilmesini arzetmiş olduğundan bu mütaleadan tavahhuş eden Sultan Selim, Sadr-iâzamin sadakat perdesi altından ileri sürdüğü mütalealarına kanan Sultan Selim, bu işin mes'ul kumandanı Kadı Abdurrahman Paşa'nın mütaleasını almadan Sadr-iâzamin mütaleası üzerine sadr-iâzam kethüdası tarafından İsmail Bey'e yazılmıştır.

İsmail Bey, bu mektup üzerine faaliyete geçerek kendisine mensup olan Petriç âyanı Hacı Abdulhalim Ağayı muhalefeti yatıştırmak için bazı vesaya ile Edirneye göndermiş ve harekâtın durdurulmasını tavsiye etmiştir¹⁰¹.

Bu sırada Çorluyu muhasara etmekte olan Abdurrahman Paşa'ya da daimî surette muvaffakiyeti kösteklemek isteyen Sadr-iâzam tarafın-

¹⁰¹ Hattı hümayun vesikaları, sandık 21, hat Nu. sı 65.

dan devletin şîn ve zilletini mûcip olacak bir bâdireye atılmaması ve İsmail Beyin tavassutu dolayısıyla âsileri teskin usulüne muhalif olarak muharebeye girişmemesi bildirilmekte idi¹⁰².

Abdurrahman Paşa tarafından 23 C. 1221 ve 7 Eylül 1806 tarihinde İstanbul'a gönderilen tahriratta yakında bulunan *Bolu* voyvodası Hacı Ahmed oğlu İbrahim ve Bolu Alay beğini Çatalca ve Terkos taraflarına memur ettiğini ve *Ankara* mütesellimi Mesud Ağa ile de *İstranca*'ya kadar yolları muhafaza altına aldığını yazdıktan sonra asilerin kuvvei maneviyelerinin kırık olup hükûmetçe hemen yumuşaklık gösterilmemesini arz ile şu mütaleayı beyan etmektedir:

“Telifi beyn için ve semeresi müşahede oluncaya kadar kerem ve inayet buyurun; devleti aliyye sayesinde bukadar zî kudret mal ve askere malik olmuş adamlar var. İkdam ve istical buyurun külliyyetlice asker tedarik ve cemolunsun. Telif suretini kabul ederlerse yine ne mâni izin inayet buyrulur. Benim aklı kasıranemce mîr-i mumalileyh (yani Serez âyanı İsmail Bey) telif suretini görecektir deyu tehi durmak istihsan buyurulmaz zannederim. Öteden beru meşhur meseldir ağır basıcak hafif kalkar derler. Yani bunlar herne kadar fena iş olsa ve ellerinden gelse nükûl etmeyecekleri nasıyei hallerinden müstebandır, hemen vaktiyle tedariklice bulunmak ve asakire kuvvet vermek lâzımdır. Bu ana gelinceye kadar bunlar orduy-ı şâhane ile beş altı defa muharebe ettiler. Lillâhilhamd bu ordu asakiriyle baş edemeyeceklerini ve gözleri korkduğunu ahz-u kirift olunan dilleri (esirleri) takrirlerinden nümayan ve bunların arkalarından zahirelerini kesmek sağ ve sollarından heyecan vermek ile geri çekildiler. Yoksa bizler bunlar ile mukavemet edemiyoruz deyu itiraf ederlermiş. Birkaç defa arkamızdan zahiremizi kat ile avdetimize bâis oldular yoksa cesaretlerinden olmayup ittifak ve ittihadları sebebiyle geride olan kaza ve kasabat eşkıya taraflarına adam gönderüp beş bu köyden on şu köyden ve elli şu kasabadan alıp bu zahirenin kat'ına cesaretleri eşkıya cesaretinden olmayup mücerred kasaba ve kaza ahalileri önlerine düşüp yol gösterdiklerinden neş'et ediyordu” mütaleasında bulunmuş ve hükûmeti ikaz etmek istemiş ise de, sadr-îâzâmın ve ona taraftar olanların maksatları başka olduğundan dinletememiştir.

¹⁰² Hattı hümayun vesikaları sandık No. sı 15, hat 62.

Bu sırada zemini müsait gören yenilik aleyhdarları da cesaretle gelerek maskelerini atıp kahvehanelerde ve yeniliğe muhalif olan bazı devlet adamları konaklarında ve ötede beride yaptıkları propagan-dalar da pâdişahı korkutmuştu.

Edirne'nin muhalefete baş olması *Çorlu* ve *Tekirdağı*'nın gördükleri tazyike rağmen mukavemet etmeleri sadr-îâzamla hemahenk olarak veliaht Şehzade Mustafa'nın bilvasıta muhalifleri tahrik eylemeleri Sultan Selim aleyhine işin rengini değiştirecek gibiydi.

Mutavassıt olarak işi ele alan Serez âyanı İsmail Bey, Kadı Abdurrahman Paşa'nın *Çorlu*'yu hâlâ tazyik ettiğini haber alınca hükûmete gönderdiği tahriratta:

“Abdurrahman Paşa'nın *Çorlu* önünde muharebe etmesi hakkında irade varsa kendisinin tavassutuna aykırı olan bu halin bildirilmesini ve eğer irade yoksa meselenin halli için Abdurrahman Paşa'nın *Silivri*'ye çekilmesi hakkında emir verilmesini arzylemişti¹⁰³. Bunun üzerine Abdurrahman Paşa *Çorlu* muhasarasını kaldırmağa mecbur olarak *Silivri*'ye çekilmiş ve isyan harekâtı ortadan kalkınca Abdurrahman Paşa'nın Anadolu'ya geçebileceği İsmail Bey'e yazılmıştır¹⁰⁴.

Abdurrahman Paşa'nın *Çorlu* muhasarasını kaldırıp *Silivri*'ye çekilmesi üzerine âsiler şırmışlardı. İstanbul'da bu işi körükleyen şahıslar tarafından aldıkları talimat üzerine muhalefette ayak diriye-rek mevcutları olan yirmi bin kişilik bir kuvvetle *İstanbul* üzerine yürümeğe kalkdılar ve devlet ricalinden olan nizam-ı cedidcilerden on kişinin başını istediler ve iki Cuma günü hutbede halife olan pâdişahın ismini zikretmediler. İstanbul'daki nizam-ı cedid aleyhdarları *Edirne*'den gelecek kuvvetleri karşılamak ve İstanbul'u yağmalamak ve kıtal yapmak üzere hazırlandılar¹⁰⁵.

Bu durum üzerine Anadolu valiliği ile İstanbul muhafızı olan Ebubekir Paşa'nın Anadolu'ya geçmek mütaleasiyle İstanbul yakınlarına gelmesi muvafık görülerek anın *Galibolu* yoluyla gitmeyüp iki konağı bir edip süratle *Çatalca* tarafına gelmesi hakkında kendisine

¹⁰³ Hattı Hümayun vesikaları, sandık 19, evrak 31.

¹⁰⁴ İsmail Beyin âsileri yatıştırmasından memnun olan Sultan Selim, “İsmail Bey'in tahriratını gördüm. Haz ettim, Aferin berhürdar olsun, İnşallah defî ihtilâl ile devletime ve bana güzel hizmet etmiş olur.” Hattı hümayununu yazmıştır. (*Hattı hümayun vesikaları sandık 21, hat numarası 79*).

¹⁰⁵ Asım Tarihi c. 1, s. 109 ve Cevdet Tarihi c. 8, s. 64.

ferman yollandı¹⁰⁶. Çünkü Anadolu tarafına geçerken *Edirne*'ye uğramış olan Ebubekir Paşa bu durumu yatıştırmak üzere isyan mürettepleri ve *İsmail Bey* ile görüşerek bunların muhalefetten vaz geçerek makul olacak istekleri için tavassut edeceğini söylemiş ve keyfiyeti *İstanbul*'a bildirmiş olmasından dolayı acele *İstanbul*'a davet edilmişti.

İstanbul'a gelen Ebubekir Paşa Sultan Selim tarafından kabul olunarak durumu teferruatıyla arz eyliyerek gösterilen muvafakat üzerine *Edirne*'ye dönerek asileri ikna ile nizam-ı cedid askerinin çekilmesi ve Abdurrahman Paşa'nın Anadolu'ya avdeti şartıyla asiler cemiyetlerini dağıtmağa muvafakat etmişlerdir¹⁰⁷.

Bunun üzerine hükümet Abdurrahman Paşa'yı Anadolu'ya iade etmeği kabul ile Rumeli halkının mizacına vâkıf olan Ebubekir Paşa'yı tayin ve *İsmail Bey* ile görüşerek halkın teskin edilmesini muvafık görmüş ve bu hususta durumu izah yollu Cemaziyelâhır sonları tarihli olarak Abdurrahman Paşa'ya bir ferman yollamıştır. Yine aynı meseleye dair aynı tarihte (1806 Eylül ortaları) *İsmail Bey*'den de bir tahrirat gelmiştir. *İsmail Bey* tahriratında 23 C. ve 7 Eylül'de *Edirne* civarında *Demirtaş* mevkiine gelip *Edirne*'nin ileri gelenlerini celp ile görüşerek kusurlarının afvını istirham eylediklerini

¹⁰⁶ Hâlen Anadolu valisi olup mansabına müteveccihen esnayı rahde olan vezirim Ebubekir Paşa iclâleye hüküm ki, Sen ki veziri müşarünileyhin mansıbın olan Anadolu eyaletine müteveccihen esnai rahde olduğun zâhir ve herne mahalde isen imkân ve tarikini bulup saltanatı seniyyemde vaki Çatalca kasabası taraflarına gelerek bermuktazayı vakit ve hale... emr-i şerifim tarafına vasıl olur ise derhal tarikini bulup (âsilerin kendisini bırakmayacaklarından dolayı) civar-ı saltanatı seniyyemde vaki Çatalca tarafına vürude müsaraat ile vüsulünü Der-isaadetime tahrir ve işaret eylemen fermanım olmağın memuriyetini hâvi emr-i şerifim ısdar ve bervechi tâcil... ile irsal olunmuştur. İmdi vusul-i emr-i şerifimde ne mahalde bulunur isen imkân ve tarikini bulup acaleten ve müsareaten iki konağı bir ederek Çatalca tarafına vüsule müsaraat eylemen matlub-ı kat'i-i dâvranem iduğı ve Geliboluya vasıl olur isen heman kayıklar ile doğru Silivriye çıkıp andan kasabai merkumeye vüsulün matlub-ı kat'i-i dâvranem olduğu ve tehir ve tavakkuf birveçhi câiz olmayacağı malûmun oldukta... senden memul ve muntazar-ı şahanem olan âsar-ı kârdan ve dirayet levazımını ibraz ve izhar eylemen... (evasıt-ı C. 1221 Mühimme defteri 224, s. 111) yine aynı mealde olarak Ebubekir Paşa'nın Çatalca tarafına gönderilmesi hakkında Gelibolu kadısına ve Gelibolu âyaniyle Boğaz muhafızına fakat Serezli *İsmail Bey*'in 1221 Recep tarihli tahriratından (sandık 17, hat numarası 20) anlaşıldığı üzere âsiler bir tuzağa düşmemek için Ebubekir Paşayı istemiyerek Anadoluya memuriyetine gitmesini istediklerinden o da eyaleti merkezi olan Kütahya'ya gitmiştir.

¹⁰⁷ Cevdet Tarihi c. 8, s. 65.

mübeyyin ellerinden mahzar ve îlâm aldığı ve ertesini günü Çorlu'daki halkın yerlerine iadeleri için Demirhisar âyanı Abdullah Bey'i Tekirdağı'na ve Petriç âyanı Abdülhalim Ağa'yı¹⁰⁸ ve Edirne muhtarlarından birkaçını birer miktar kuvvetle Çorlu'ya gönderip Çorlu ve Tekirdağı Kazaları halkının kusurlarının afvı hakkındaki mahzarı alup gönderdiğini ve bundan sonra Anadolu'dan gelmiş olan askerin, kalmalarını mücip bir hal kalmadığından Bekir Paşa'nın bu tarafa tayin edilerek Abdurrahman Paşa'nın da bir gün evvel iadesini ve bu suretle istikrarın teminini rica etmiş ve *İstranca* tarafındaki kuvvetlerin Tiristinikli kuvvetleri olup yakında yerlerine döneceklerini bildirmiştir¹⁰⁹.

İstanbul'daki nizam-ı cedid aleyhdarlarının el altından tahrikleriyle meydana gelen isyan ve muhalefet hareketleri nizam-ı cedidcilere galebe çalarak asiler hakkında af ilân edilip Abdurrahman Paşa'nın da Anadolu'ya, Konya'ya dönmesi hakkında kendisine hâdiseleri hulâsa eden ferman gönderilmiştir¹¹⁰.

Vesikaların tetkikinden istidlâl edildiğine göre Abdurrahman Paşa'nın nizam-ı cedid kuvvetleriyle Rumeli tarafına geçmiş olmasından İşkodra mutasarrıfı istiklâl ile Rumeli valisi İbrahim Paşa ile Serezli İsmail Bey de memnun olmamışlarsa da bunu dışarıya vermemişler, tabii işin başarısızlığından dolayı deruni memnun olmuşlardır.

Abdurrahman Paşa'nın Konya'ya Dönmesi :

Abdurrahman Paşa'nın hizmeti takdir olunarak gönderilen teveccühü havi ferman üzerine kumandası altındaki nizam-ı cedid askerini *İstanbul'a* gelmek üzere *Silivri*'de terkederek kapısı halkıyla

¹⁰⁸ Bu herif Abdurrahman Paşa'nın idamı ve nizam-ı cedidin lağvı hakkında Edirneliye söz vermişti (*Hattı hümayun vesikaları numara 14930*) bu adamın İsmail Bey'in mutemedi olduğuna göre İsmail Bey de perde arkasından Abdurrahman Paşa'nın muvaffak olmasını istemediği zan olunur. Çünkü Abdurrahman Paşa muvaffak olacak olursa âyanların artık nüfuzları kalmayacaktı.

¹⁰⁹ İsmail Bey'in 1221 Recep tarihli tahriratı (sandık 17, hat No. sı 20 ve sandık 20, hat No. sı 52).

¹¹⁰ Abdurrahman Paşa'ya gönderilen ferman C. sonları ve 1806 Eylül ortaları olup (Karaman valisi ve muallim asakir seraskeri vezirim Abdurrahman İclâlehu) diye başlar. (*Mühimme defteri 224, s. 142-143*).

Silivri önündeki iki korvete binip *İzmit*'e hareket etmiş¹¹¹ hayvanat vesair levazımatı dahi *Üsküdar* yoluyla *İzmit*'e gönderilmiştir¹¹². Abdurrahman Paşa hakkında Sultan Selim'in büyük teveccüh ve itımadı vardı. Kendisi hakkında *İzmit* mutasarrıfına gönderilen hükümde de bu teveccüh açıkça gösterilmektedir.

Edirne Vak'asının Hulâsası ve Neticesi:

Olayların tetkikinden anlaşıldığına göre Üçüncü Selim büyük istek ve hüsnüniyetle devletin bekası için memlekette bilhassa askerî sınıflarda bir inkılâbın zarurî olduğunu ve Avrupa devletlerinde olduğu gibi iyi hazırlanarak yetiştirilmiş bir orduya katî ihtiyaç lüzumunu takdir ile işe başlamış ve miktarı yirmibeş bini bulan bir nizam-ı cedid ordusu vücade getirmişti.

¹¹¹ Riyalei hümayunun kapudanı olup Tekirdağı sevahiline memur olan... kapdan ... Zide mecdühuya hüküm ki.

Halen Karaman valisi olup memuren Silivri tarafında olan vezirim Abdurrahman Paşa iclâlehu mevcud-ı maiyyeti olan muallim asakiri terk ve kendusi iç dairesi halkiyle Silivri iskelesinden sefineler ile *İznik*de geçüp hayvanat ve levazımatı sairesi *Üsküdar*'dan irsal olunmak hususuna irade-i aliyem teallük etmekle sen ki kapdanı mümaileyhsin mevcut maiyyeti sūfün-i hümayununun cümlesini Silivri pişkâhına nakil ve iki korvet sefinesi ifraz ve aceleten müşarünileyhi iç dairesi halkiyle irkâb ve doğru *İznik*de imrar eylemelerini sefaini merkum kapdanlarına tenbih ve tekide dikkat eylemen fermanın olmağın mahsusan işbu emr-i şerifim isdar olunmuştur". Evahir-i Cemaziyelâhır 1221 (*Mühimme defteri* 224, s. 115-119) ve bu hususa dair Tekirdağı âyanı Süleyman ile Serezli İsmail Bey'in adamı Demirhisar âyanına yollanan aynı tarihli ferman sureti de aynı Mühimme defterinin 144 üncü sahifesindedir.

¹¹² "Mirmiranı kiramımdan Kocaeli Sancağı mutasarrıfı Kasım Dâme ikbalühu'ya

Halen Karaman valisi olup memuren Silivri tarafında olan vezirim Abdurrahman Paşa iclâlehu hasbel-iktiza mevcud-ı maiyyeti olan asakiri Silivride terk birle kendi iç dairesi halkiyle mansıbı olan Konya'ya azimet etmek üzere Silivriden iki kıta korvet sefinelerine irkâb ve *İznik*de irsal ve hayvanat ve levazımatı sairesi *Üsküdar*dan *İznik*de gönderilmek üzere olmakla bimennihi tealâ müşarünileyhin ol tarafa vüsulünde herhalde kendisine riayet ve levazımı mihamnüvaziye ihtimam ve dikkat eylemek lâbüd olmağın tenbihen ve ihtimamen ve mahsusan işbu emr-i şerifim isdar ve irsal olunmuştur. İmdi müşarünileyh erkân-ı saltanatı seniyyemizden olup hakkında bilvücut teveccühât-ı mülükânem derkâr idüğü... malûmun oldukça berveçhi meşruh amel ve harekete mübaderet ve hilâfından tchaşi ve mücanebet eylemen bâbında" Evahir-i Cemazielâhır 12221. (*Mühimme defteri* 224, s. 119).

Bu nizam-ı cedid askeri gerek Bonapartın Akkâ kalesi muhasarası esnasında ve gerek Dağlı eşkiyasını tedipde lüzum ve ehemmiyetini göstermiş ve orduda yapılan yeniliğin pek isabetli olduğunu en kısa görüşlülere bile teslim ettirmiştir. Fakat bu askerin mevcudu gündengüne arttıkça yeniçeri ocağı zabitan ve neferleri bir müddet sonra kendilerine lüzum kalmayacağını gördüklerinden bu halden memnun olmamakla beraber, için için aleyhdarlıkla iktifa edüp muhalefetlerini henüz açığa vurmuyorlardı.

Vaktaki Levent Çiftliği ve Üsküdar ocaklarındaki nizam-ı cedid mevcudu bir ordu haline gelip Anadolu'da bir hayli yerlerin münhal timarları nizam-ı cedid teşkilâtına bağlanarak buralardaki sancak ve kazalarda da kışlalar yapıp talim ve terbiye usulleri tatbik edilmeğe başlanınca ocaklı yâni yeniçeriler el altından tahrik edilmeğe başlandı.

Veliaht Şehzade Mustafa, ocaklının yâni yeniçerilerin hoşnutsuzluklarından istifade ile biran evvel hükümdar olmak için kendisine mensup enderonlular ve anlar vasıtasıyla hariçten elde ettiği şahıslarla bu aleyhdarlığı körüklemeye başladı, pâdişahın fikir ve mütalealarına îtimat etmiş olduğu ve hakikaten değerli şahıslardan olan devlet ricalinin sefihane hayatları ve burunlarının ucunu görmeyecek derecedeki gafletleri de yeni nizama ve yeni nizam taraftarlarına karşı gösterilen kin ve husumeti artırmakta idi. Bundan başka bir kısım ulemanın nizam-ı cediddin gâvur îcadı olduğunu beyan etmeleri ile aleyhde propaganda yapmaları müteassıp halkı tahrik eden âmillerdendi.

Sadarete bulunmuş olan Yusuf Ziya Paşa gibi münevver ve nizam-ı cedid askerinin Mısır Seferindeki Akkâ muhasarasında faydasını yakinen görmüş olan bir zatın sadareti zamanında bu teşkilât hakikaten yüz ağartacak bir hale gelmiş ve miktarı da çoğalmıştı. Bu zatın Mısır'ı Fransızlardan istirdadı hususundaki şöhreti ve kendisine *gazi* ünvanı verilmesi sebebiyle memleket üzerinde mühim bir otoritesi olduğundan hiç bir taraftan aleyhde ses çıkaran olmamıştı.

Sadr-îâzam Yusuf Ziya Paşa azimli, temkinli ve ihtiyatlı bir zat olup, kâfi derecede şöhret sahibi olduğundan Sultan Selim'in himaye ettiği devlet erkânıyla aşık atmağa tenezzül etmeyerek mak-sada varmak için uyuşmuştu. Bundan dolayı yedi senelik sadareti - ki bir kısmı Mısır seferinde geçmiştir- zamanında işleri sızılısızca idare etmişti.

Yusuf Ziya Paşa'nın sadaretinin son senelerine doğru *Kadı Abdurrahman Paşa'nın Konya'da gördüğü muhalefet sadr-ıâzamın azim ve gayretiyle halledilerek Abdurrahman Paşa Konya'ya girmişti ve yine bunun sadr-ıâzamlığı vaktinde Kadı Abdurrahman Paşa nizam-ı cedid askeriyle dağlı eşkiyasına kat'î darbeyi vurmuştu.*

Dağlı eşkiyasına vurulan darbe herbiri müstakil bir hükümdar gibi hareket etmekte olan âyanların dikkatini çekmiş ve günün birinde nizam-ı cedid kuvvetlerinin darbesine maruz kalmaları ihtimaline mebni bu halden endişe etmeğe başlamışlardı. Çünkü dağlı eşkiyasının ondört, onbeş seneden beri temizlenememeleri bu âyanların mühim bir kısmının eşkiyaya yardımcı olmalarından ve onları takip etmek istememelerinden ileri geldiği hükûmetçe malûmdu. Bundan dolayı Rumeli âyanları dağlı eşkiyasının şekavetinin devamına yardım ediyorlardı.

Yusuf Ziya Paşa gibi otoriter bir zatın istifa etmesi üzerine yerine gelen Kapudan-ı Derya Hafız İsmail Paşa, işine nüfuzlu devlet adamlarını müdahale ettirmeden istiklâlen sadr-ıâzamlık yapmak istiyordu. Halbuki sadr-ıâzamın maiyyeti demek olan devlet ricali mühim işlerde müessir oluyorlardı. Sultan Selim mühim işler hakkında zaman zaman bu devlet adamlarının mütalealarından ve fikirlerinden istifade ederek ona göre emirler veriyordu. Bilhassa bu devlet ricali arasında Sadr-ıâzam kethüdası (kethüday-ı sadr-ıâlî) İbrahim Nesim Efendi pâdişahın fevkalâde itimadını kazanmış, dokuz seneden beri nizam-ı cedide hizmet ettiği için hemen her işte mütaleası soruluyor ve bu hal yeni sadr-ıâzamın icraatını bozuyordu.

Hafız İsmail Paşa ise, selefi Yusuf Ziya Paşa gibi uysal olmadığından dolayı İbrahim Nesim Efendi ile araları açılmış ve onu bir vesile ile makamından uzaklaştırmak istemiş ise de, Sultan Selim buna muvafakat etmeyerek kethüdanın sadık ve işkûzar olduğunu beyan ile uyuşmalarını tavsiye etmiş ise de makamının ehli olmamakla beraber her nasılsa sadarete getirilmiş olan Hafız İsmail Paşa haris ve inatçı olduğundan dolayı pâdişahın red cevabına gücenmişti.

Dediğini yapmak ve sadaret kethüdasını devirmek için her şeyi göze almış olan sadr-ıâzam bu kin ve gayzını nizam-ı cedidcilere teşmil ederek pâdişahın etrafındaki devlet ricalini tasfiye ile devlete kendince bir nizam vermek için Rumelinin en kudretli serkeş âyan-

larından Ruscuk âyanı Tiristinikli oğlu İsmail Ağ'a'yı gizlice İstanbul'a davet etmiş ve muvafakatini de almıştı.

İşte bu sırada Sırp isyanı vukua gelerek İşkodra mutasarrıfı ve Rumeli valisi İbrahim Paşa bu isyanı bastırmağa memur olduğu gibi icabında ona yardım etmek üzere *Edirne*'de bulunması için Konya valisi ve muallim asakiri şâhâne başbuğu Kadı Abdurrahman Paşa Rumeli tarafına geçmeğe memur edilmişti. Bundan başka Sultan Selim'in asıl maksadı Abdurrahman Paşa'nın *Edirne*'de bulunmasından istifade ile nizam-ı cedidi Rumelide de tesisti. Bu işteki muvaffakiyet ise âyanlığın kaldırılması ve mukavemet edenlerin tepelenmesi demektir. Yirmi dörtbin kişilik muntazam bir ordunun *Edirne*'de âyanların başlarına asılacak bir kılıçtı.

Abdurrahman Paşa'nın nizam-ı cedid kuvvetleriyle Rumeliye geçeceği haber alınınca âyanlar arasında için için temaslar ve anlaşmalar başlamıştı. Abdurrahman Paşa henüz Rumeliye geçmeden evvel Sultan Selim Tekirdağında nizam-ı cedidi tatbik etmek istemiş ve mukavemete hazırlanmakta olan Tekirdağı âyan ve yeniçerilerinin muhalefetleriyle karşılaşmış ve bu mukavemet sadr-ıâzam İsmail Paşa, Şehzade Veliiaht Mustafa ve yeniçerilerin desteklemeleriyle ehemmiyetli bir hal almıştı. Tekirdağında durum bu şekilde iken Abdurrahman Paşa yirmi dörtbin mevcutlu nizam-ı cedid ordusuyla Rumeliye geçmişti.

Kadı Abdurrahman Paşa ordusunun bir hamlede *Havsa* mevkiine kadar gitmesi muhalifleri şaşırtdı, fakat İstanbul'dan uzaklaşmış olan orduya isyanı idare eden Edirnedeki asilerin teşebbüsü ile kazalardan zahire verilmemesi ve zahire tedarikine giden mübayaacıların öldürülmeleri Abdurrahman Paşa'nın muvaffakiyetini baltalayan birinci derecedeki âmillerden oldu. Onun için ordunun evvelâ *Çorlu*'ya ve arkasından da *Silivri*'ye kadar çekilmesi için emir verildi. Bu gerileme işinde sadr-ıâzamanın iki yüzlü desiseleri âmil olmuştu. İşte bu hal asilerin cesaretlerini artırmış ve ordu çekilirken müteaddit defalar taarruza uğramış ve âsiler hepsinde de mağlûp olmuşlardı. Devlet merkezinin korkması, pâdişahın azmine fütur getirmesi ve enerjiden mahrumiyeti bu kuvvetli ordunun geri döndürülmesiyle sona ermiştir.

Asilerin hareketlerine karşı kat'iyen bıkkınlık göstermeyen Kadı Abdurrahman Paşa bunlara karşı yumuşak bulunmamış ve

Anadolu'dan kuvvet getirilmesini, asilerin yedikleri darbelerle epice hırpalandıklarını ve bu işteki gerilemelerin Anadolu'daki teşkilâta fena tesir yapacağını hükûmete bildirmiş ise de, hiyanetin başı İstanbul'da olup durumu onlar idare ettiklerinden ve bu sırada asilerin aldıkları tertibat üzerine Sultan Selim'in iki Cuma namazı hutbede isminin zikredilmemesinden –ki asilerce manen hal'i demektir– dolayı telâşa düşen pâdişah nihayet *Serez* âyanı İsmail Bey'in tavassutu ile asilerle uyuşmağa mecbur olarak nizam-ı cedid askerini İstanbul'a çekip kumandan Abdurrahman Paşa'yı da İstanbul'a uğratmadan mansıbı olan Konya'ya göndermeğe mecbur olmuştur.

İşte bu hal, Sultan Selim'in bütün nüfuzunu kaybetmesine ve büyük bir gayretle yetiştirilmiş olan nizam-ı cedid askerinin Levent ve Üsküdar ocaklarına kapatılarak ehemmiyetten ıskat edilmelerine sebep olmuş ve bu suretle nizam-ı cedid teşkilâtı en mühim darbeyi yemiş ve nihayet sekiz buçuk ay sonra da bizzat pâdişahın hal'yle sona ermiştir.

Merhum vak'anüvis Cevdet Paşa: "Bir takım erazilin ettikleri edepsizlik üzerine hükûmetin ürküp te yirmidört bin asakiri muallimiyi iade edivermesi kendisinin yâr-u ağyar nazarında şan ve vekarını pest ve bu askeri cedidin namusunu şikest eyledi. Bundan sonra bu askerle devlet ne iş görebilir ve yeniçeri erazilinin önü nasıl alınır? Abdurrahman Paşa ordusunun *Edirne*'deki karga derneğine müşabih olan cemiyet-i haşeratı bir hamlede berbad ve perişan edeceği şüphesizdi, fakat evvelâ İstanbul'daki devlet hainlerinin tertib-i cezaları lâzım idi"¹¹³ demekte ise de, işin iç yüzüne dair olan vesaiki görmemiş olmalıdır. Yukarıda görüldüğü üzere Abdurrahman Paşa, evvelce alınan tertibat üzerine her tarafı *Edirne* âyanının emir ve nüfuzu altındaki kazalardan geçmek mecburiyetinde olup bu kazalar halkı ise orduya zahire vermedikleri gibi hasmane vaziyet de almışlardı. Sonra *Edirne*'deki karga derneği denilen kuvvet vak'anüvis Asım'ın kaydı üzere yirmi bini müteceviz kelleyi koltuğa almış adamlardı¹¹⁴. Bunlardan başka başta sadr-ıâzam olarak¹¹⁵ İstanbul'da Şeh-

¹¹³ Cevdet Tarihi, c. 8, s. 76.

¹¹⁴ Asım Tarihi, c. 1, s. 109.

¹¹⁵ Sadr-ıâzam İsmail Paşa Rumelideki nizam-ı cedid aleyhdarlığını Anadolu'da da yapmak isteyerek nizam-ı cedid ve Sultan Selim aleyhdarı olan Canikli Tayar Paşa'nın isyanı üzerine ona karşı vaki galebeden sonra âsinin tedibine devamı önlemek istemiştir. Bereket ki, pâdişah uyanık davranarak sadr-ıâzamın igfaline kapılmamıştı. (Sandık 27, hat numarası 38).

zade Mustafa taraftarları ile ulemâ ve yeniçeriler ve iş başındaki hükümet ricaline düşman bir kısım devlet erkânı ile halk tabakası da nizam-ı cedid aleyhdarı idiler. Sonradan sadr-ıâzam Hafız İsmail Paşa'nın mel'aneti tahakkuk ettiği halde ocaklarını isyanından korkularak işin sonuna kadar kendisine dokunulamamıştı.

Cevdet Paşa'nın arzu ettiği gibi İstanbul'daki devlet hainlerinin tertib-i cezaları için görünürde kelleyi koltuğa almış bir vezir yoktu. Olsa da yeniçeriler İsmail Paşa'nın azlinden şüpheleniyorlardı¹¹⁶.

Bu müteaddid sebepler içinde bizce en mühimmi nizam-ı cedid ordusunun zahiresizlikten dolayı çekilmeğe mecbur olması idi ki, asilerin ellerinde en mühim silâh da bu idi ve bu sayede muvaffak olmuşlardı. Abdurrahman Paşa da bu yüzden çektiği sıkıntıyı anlatmıştı.

* * *

Abdurrahman Paşa nizam-ı cedid askeriyle Edirne'de bulunmuş olsa idi hem Rusların tahrikiyle genişlemiş olan Sırp isyanı bastırılır ve hem de üç buçuk ay sonra Ruslarla olan muharebede bu kuvvetlerden ve arkalarından Levent ve Üsküdar ocaklarından sevkedilecek olan kuvvetlerden istifade olunarak Rusların tecavüzleri önlenirdi. Bilhassa pek acı olan nokta Ruslarla muharebe olurken bu nizam-ı cedid askerinin kışlarında kalmaları olup bu hal hükümetin ne derecede âciz ellerde bırakıldığını ve pâdişahın da korkusu yüzünden yetiştirdiği bu mükemmel ordudan istifade edilemediğini gösteriyor.

Yine bu sadr-ıâzam türlü türlü desiselerle Çapar oğlu Süleyman Beyin Amasya, Tokat ve Sivas taraflarındaki nizam-ı cedid askerinin yazılmasını önlemeğe teşebbüs ile muvaffak olmuştu. Bunu Süleyman Bey'in 9 C. 1220 tarihli İstanbul'daki Kapu kethüdasına yolladığı ve bütün mahzurlarını beyan ettiği mektubundan anlamaktayız. (*Sandık 27, hat numarası 30*).

¹¹⁶ Bütün bu hareketlerde sadr-ıâzam Hafız İsmail Paşa'nın hem Anadolu ve hem Rumelideki nizam-ı cedid işinde sureti haktan görünerek oynadığı roller sonradan anlaşılacak Edirne vak'asını müteakip azli takarrür etmiş, fakat yeniçerilerin buna itirazlarından çekinilerek islahat ve nizam-ı cedide taraftarı olduğu malûm olan Şeyhulislâm Salih Zade Esat Efendi de beraberce azlolunmak suretiyle dedikodu kapısı açılmamıştır.

İsmail Paşa 1221 Recep iptidalarında azledilerek vezirliği alınıp Bursa'da ikamete memur edilmiş ve sonra tekaütlük merasimine münafi hareketi vesilesiyle Rodos Adasına sürülmüş ve oradan da Sakız Adasına naklolunmuştur. Sadareti esnasında veliaht şehzade Mustafa ile gizlice muhabere ettiği Sultan Selim'in hal'inden sonra meydana çıkmış ve Dördüncü Mustafa'nın cülüsünden sonra nizam-ı cedid aleyhindeki harekâtı ve Sultan Mustafa'ya hizmeti sebebiyle tekrar sadr-ıâzam olmağı ümit etmiş ise de, Konya valiliği ve Boğaz Muhafızlığına tayin olunarak umduğunu bulamamış ve dört ay sonra da vefat etmiştir. Konya valisi olur olmaz nizam-ı cedid ve Kadı Abdurrahman Paşa'nın aleyhdarı Candar oğlu Bekir Ağayı af ettirmiştir.